

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE

SERIE NOUĂ
NR. XIX, 2023

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Colegiul de redacție

Dr. **STEFAN ALEXANDROV** (National Institute of Archaeology and Museum, Sofia), Dr. **SANDA BALESCU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS, France), Dr. **CONSTANTIN BĂJENARU** (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), Dr. **RADU BĂJENARU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **LUMINIȚA BEJENARU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași; Centrul de Antropologie „Olga Necrasov” al Academiei Române - Filiala Iași), Prof. Dr. **CLIVE BONSALL** (University of Edinburgh, U.K.), Prof. Dr. **NIKOLAUS BOROFFKA** (Deutsches Archäologisches Institut – Eurasien Abteilung, Berlin, Germany), Dr. **PIERRE DUPONT** (Université de Lyon, CNRS, France), Dr. **UWE FIEDLER** (Berlin, Germany), Dr. **RADU HARHOIU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **DOMINIC MOREAU** (Université de Lille, Centre de recherche HALMA-UMR 8164, France), Dr. **EUGEN NICOLAE** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **CORIOLAN OPREANU** (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca), Prof. Dr. **ANNIE RENOUX** (Université du Maine, Le Mans), Dr. **ALEXANDER RUBEL** (Institutul de Arheologie, Iași), Dr. **VIORICA RUSU-BOLINDEȚ** (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca), Dr. **ANGELA SIMALCSIK** (Centrul de Antropologie „Olga Necrasov” al Academiei Române - Filiala Iași), Academician **VICTOR SPINEI** (Institutul de Arheologie, Iași), Prof. Dr. **ERIK TRINKAUS** (Department of Anthropology, Washington University), Prof. Dr. **ALAIN TUFFREAU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS, France)

Comitetul de redacție

ROXANA DOBRESCU – redactor șef
ADRIAN IONIȚĂ – redactor-șef adjunct

IRINA ACHIM, ADINA BORONEANȚ, MIRCEA DABÎCA, ADRIAN DOBOȘ, RADU-ALEXANDRU DRAGOMAN, ANDREI MĂGUREANU, LIANA OȚA, ADRIANA PANAITE, DANIEL SPĂNU, VLAD VINTILĂ ZIRRA – membri

RALUCA KOGĂLNICEANU – secretar de redacție

RALUCA KOGĂLNICEANU, OFELIA COȘMAN – prelucrare ilustrație și așezare în pagină
PIERRE DUPONT (limba franceză), **ROXANA DOBRESCU** (limba franceză), **CLIVE BONSALL** (limba engleză), **ADINA BORONEANȚ** (limba engleză) – consultanți limbi străine
ROMEO CÎRJAN – design copertă

www.mcajournal.ro

Orice corespondență se va trimite Comitetului de redacție pe adresa: Str. Henri Coandă nr. 11, 010667 București, tel./fax 4021 212 88 62 și iab.redactie@gmail.ro.

**Toate lucrările publicate în revista *Materiale și Cercetări Arheologice* sunt recenzate de specialiști în domeniu.
(peer-reviewed journal)**

**Revista *Materiale și Cercetări Arheologice* este indexată în următoarele baze de date:
Persée, Copernicus, ERIH PLUS, Scopus, CEEOL, EBSCO și DOAJ.**

Redactori Editura Academiei Române: **ADRIAN MIRCEA DOBRE, CĂTĂLINA VOICAN**
Tehnoredactor Editura Academiei Române: **MARIANA MOCANU**

Revista se poate procura contracost la sediul EDITURII ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România; tel. 4021-318 8146, 4021-318 8106, Fax 4021-318 2444, e-mail: edacad@ear.ro, periodice@ear.ro

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, București, România, Tel./Fax: 4021-610 6765, 4021-210 6787, Tel.: 0311 044 668, e-mail: office@orionpress.ro.

S.C.MANPRESS DISTRIBUTION S.R.L. , Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Etaj 3, Cam. 301-302, sector 1, București, România, tel./fax: 4021-314 6339, e-mail: abonamente@manpres.ro, office@manpres.ro, www.romanianjournals.com.

DEREX COM S.R.L., e-mail: derec_com@yahoo.com.

SUMAR / SOMMAIRE / CONTENTS

NEOLITIC / NÉOLITHIQUE / NEOLITHIC

Senica ȚURCANU, Adela KOVÁCS Southern connections. Metamorphosis of a particular type of anthropomorphic vessels in the area of the Cucuteni civilization	5
--	---

EPOCA FIERULUI / L'ÂGE DU FER / IRON AGE

Costin-Alexandru ȘENDROIU Analiza antropologică a depunerilor funerare de la Orlea	25
Anthropological analysis of the funerary depositions at Orlea	
Daniel SPÂNU Restituiri. Două mici tezaure descoperite la Poiana în campania 1949.....	37
Restitutions. Two small jewellery hoards discovered at Poiana in during the 1949 campaign	

EPOCA GREACĂ / ÉPOQUE GRECQUE / GREEK PERIOD

Pierre DUPONT Determination of origin of transport amphorae of Heracleian type: lab reassessment of their recent reallocation to Apollonia Pontica	55
---	----

EPOCA ROMANĂ / ÉPOQUE ROMAINE/ ROMAN PERIOD

Ionuț BOCAN, Mircea DABÎCA Lămpile de la Histria. I. Lămpi romane timpurii din <i>Sectorul Sud</i> al cetății Histria	61
The lamps from Histria. I. Early Roman lamps from <i>Sector Sud</i> at Histria	
Bianca-Elena GRIGORAȘ, Adriana PANAIȚE Drinking vessels from Tropaeum Traiani (2 nd – 7 th centuries AD).....	79
Ciprian CREȚU The mortuary treatment of children in Late Roman/Early Byzantine (L)Ibida (4 th – 6 th Centuries AD).....	99

EPOCA MIGRAȚIILOR / ÉPOQUE DES MIGRATIONS / MIGRATIONS PERIOD

Erwin GÁLL, Florin MĂRGINEAN, Mihály Huba HÓGYES, Gabriel VASILE Pedepsă după moarte? Cazul mormântului 239 de la Pecica – <i>Situl 15</i>	113
Death punishment? The case of burial 239 from Pecica – <i>Site 15</i>	

EPOCA MEDIEVALĂ / ÉPOQUE MÉDIEVALE / MIDDLE AGES

Florin Gabriel PETRICĂ, Minodora CÂRCIUMARU, Mihai Claudiu NĂSTASE Cercetări arheologice preventive în orașul medieval Târgoviște – <i>Strada Calea Domnească nr. 192</i>	131
Preventive excavations in the medieval town of Târgoviște – <i>192 Calea Domnească St.</i>	

Gabriel VASILE	
A new medieval cemetery discovered at Târgoviște (Dâmbovița County, Romania). Bioarchaeological characteristics	155
Daniela MARCU ISTRATE, Sebastian Ovidiu DOBROTĂ, Vasile Paul SCROBOTĂ	
Cercetări arheologice la biserica mare din cetatea Aiudului. II: exteriorul bisericii	177
Archaeological excavations at the big church from the fortress of Aiud. II: the exterior of the church	

EPOCA CONTEMPORANĂ / ÉPOQUE CONTEMPORAINE / CONTEMPORARY PERIOD

Radu-Alexandru DRAGOMAN, Sorin OANȚĂ-MARGHITU, Cătălin I. NICOLAE, Mihai FLOREA	
Cercetări arheologice în fosta colonie de muncă forțată din perioada comunistă de la Peninsula, canalul Dunăre – Marea Neagră.....	217
Archaeological excavations in the former communist forced-labour camp from Peninsula, the Danube – Black Sea canal	

RECENZII / COMPTES RENDUS / BOOK REVIEWS

Valeriu Sîrbu, Dan Ștefan, Maria-Magdalena Ștefan (eds.), <i>Hidden Landscapes. The Lost Roads, Borders and Battlefields of the South-Eastern Carpathians</i> , Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2022, 429 de pagini, ISBN 978-606-537-583-3 (Cristian Eduard Ștefan)	245
Roxana-Talida Roman, <i>The Edge of Europe. Heritage, Landscape and Conflict Archaeology: First World War Material Culture in Romanian Conflictual Landscapes</i> , BAR International Series 2987, Oxford, 2020, BAR Publishing, 243 p., 180 figs., 5 tables, ISBN 9781407356853 (Radu-Alexandru Dragoman).....	246
Abrevieri / Abréviations / Abbreviations.....	251

RESTITUIRI. DOUĂ MICI TEZAUERE DESCOPERITE LA POIANA ÎN CAMPANIA 1949

Daniel SPÂNU

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, România; e-mail: hazdrik@yahoo.com

Keywords: Almgren 82 type fibulae, jewellery, settlement hoards, recycling of precious metal, capitalizing of unpublished field diaries

Abstract: The archaeological research carried out in 1949 by Radu Vulpe in the protohistoric settlement of Poiana (Galati County, Romania) led to the discovery of several silver objects. For a long time, how these objects were associated or not, as well as their archaeological contexts, remained unknown. Finding and studying the unpublished Radu Vulpe's field diary from 1949 allows the identification of two hoards: one consists of a pair of larger Almgren type 82 fibulae, the other includes two other smaller Almgren 82 type fibulae, a lost earring, seven rings and four republican denarii. Other objects uncovered in 1949 were discovered in isolation. Some of these objects provide consistent indications for local processing of precious metals in the late phase of the settlement (late 1st century AD and the beginning of the 2nd century AD). The four silver Almgren type 82 fibulae must be added to the more than four dozen similar fibulae attested so far at Poiana. The supraregional analogies of the Almgren 82 fibulae from Poiana reflect, if only in part, the importance of this centre as a node of a long-range network that connected the Empire and the steppe.

Cuvinte-cheie: fibule Almgren 82, podoabe, tezaure în așezare, reciclarea metalelor prețioase, valorificarea carnetelor de săpătură inedite

Rezumat: Cercetările arheologice desfășurate în anul 1949 de către Radu Vulpe în așezarea protohistorică de la Poiana (jud. Galați, România) au condus la descoperirea unor obiecte din argint. Vreme îndelungată, modul în care se asociau sau nu aceste obiecte, precum și contextele lor arheologice au rămas necunoscute. Regăsirea și studiul carnetului inedit al campaniei din 1949 îngăduie identificarea a două tezaure: unul este format dintr-o pereche de fibule de tip Almgren 82 mai mari, celălalt cuprinde două fibule de tip Almgren 82 mai mici, un cerceș pierdut, șapte verigi și patru denari republicani. Alte obiecte scoase la lumină în 1949 au fost descoperite izolat. Unele dintre aceste obiecte oferă indicii consistente pentru prelucrarea locală a metalelor prețioase în faza târzie de ocupare a sitului (a doua jumătate a secolului I p.Chr. și începutul secolului al II-lea p.Chr.). Cele patru fibule de tip Almgren 82 din argint se adaugă celor peste patru duzini de fibule similare atestate până acum la Poiana. Analogiile supraregionale ale fibulelor Almgren 82 de la Poiana reflectă, fie și numai în parte, importanța acestui centru ca nod al unei vaste rețele supraregionale care conecta Imperiul și stepa.

În anul 1976, Liviu Mărghitan publica un catalog al descoperirilor cu obiecte din argint „dacice” (din secolele I a.Chr. – I. p.Chr.) aflate în patrimoniul Muzeului Național de Istorie (pe atunci) „al Republicii Socialiste România”. Un studiu introductiv cu caracter general și un catalog cu descrierile tehnice aride erau completate de planșe cu desene în peniță realizate cu măiestrie de Elena Becheș. Printre altele, catalogul conținea 20 de obiecte din așezarea protohistorică de la Poiana: o brățară, doi cerceși, mai multe verigi, o fibulă de schemă La Tène târziu, o fibulă linguriță, dar și patru fibule puternic profilate, toate din argint¹. Mărghitan nu era în măsură să ofere nicio informație precisă despre contextele sau datele de descoperire ale acestor piese. Determinările tipologice și cronologice, omise de Mărghitan, aveau să fie precizate câteva decenii mai târziu², după care, cele patru fibule au căzut iarăși în uitare³.

Fiecare fibulă este realizată dintr-un singur segment de metal (resortul se continuă neîntrerupt din arc). Particularitățile morfologice comune ale celor patru fibule (cârligul pentru sprijinirea coardei și cele două proeminențe conice care încadrează boltirea arcului) corespund tipului Almgren 82. Două dintre fibule sunt mai mari (4,2 cm), celelalte două sunt mai mici (2,8 cm). Proeminențele tronconice ale celor patru fibule au fost poansonate minuțios și în mod foarte asemănător. Unitatea stilistică îngăduia formularea ipotezei descoperirii împreună a celor patru fibule⁴, deși proveniența lor contextuală rămânea incertă.

Un deceniu mai târziu, în noiembrie 2022, autorul acestor rânduri a efectuat o documentare la Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” din Tecuci. În vitrinele acestei instituții se află două carnete inedite (inv. nr. 49–50 / 11-08-2009), respectiv jurnalul manuscris al campaniei de săpături conduse de Radu Vulpe la Poiana în anul 1949⁵. Carnetele fuseseră donate muzeului din Tecuci de către Alexandru Vulpe la o dată neprecizată. Cu acordul conducerii muzeului din Tecuci (dir. Dr. Daniel Dojan) și cu sprijinul colegului dr. Paul Ciobotaru, am consultat aceste jurnale care, printre

¹ Mărghitan 1976, p. 37–40, pl. XIII/1–4.

² Rustoiu 1997, p. 53–55 (fără o dezbateră particulară a fibulelor de la Poiana), p. 112, lista 17, nr. 12, p. 218, Fig. 62/10–13 (reproduceri după Mărghitan); mai explicit: Spănu 2012, p. 50 (încadrare tipologică), p. 142–145 (încadrare cronologică), p. 234–235, nr. 89.A.23–26, pl. 95/10–13 (reproduceri după original).

³ Cele patru fibule au fost omise de Teodor, Țau 1996; Vulpe, Teodor 2003; Oanță-Marghitan 2013, poate tocmai datorită lipsei oricăror informații despre proveniența lor.

⁴ Spănu 2012, p. 50.

⁵ Vulpe, Poiana 1949–I și Vulpe, Poiana 1949–II.

altele, ascundeau și misterul provenienței celor patru fibule păstrate la București. Prețioasele deslușiri se regăsesc la paginile 179–186 ale carnetului nr. 1 (50 / 11-08-2009) și corespund însemnărilor efectuate în data de luni 11 iulie 1949 și în zilele următoare (Fig. 1–2). La acea dată, săpăturile se desfășurau în secțiunea H', în zona centrală a sitului Cetățuia.

„(p. 179) Luni, 11 iulie 1949. S-a înseninat. Bate un vânt rece de N. Începem lucrul la ora 6 cu 26 lucrători. Trebuie să resping alți 6 cari ar fi fost de prisos.

Se începe casmaua 6 (-1,50 m):

s. II S 255, fr(a)gm(ment de) fibulă de bronz ... (pasaj ilizibil datorită impregnării hârtiei cu adeziv)

s. III N 256, arc de fibulă de fier (schiță) fără ac

(schiță) s. III N 257, fibulă de bronz completă mare.

De o epocă mai veche ca cele de până acum. A început un strat nou.

s. II S 258 ciob roman (schiță) cu ornament în relief.

s. IV S 259 strecurătoare cenușie brună (schiță) lipsește numai toarta.

În țărâna din V (din H') sector XVII centru⁶, două fibule de argint (schiță) prinse reciproc, închise, 4 ½ cm lungime, decorate cu zimți pe arc și pe moulurile arcului: 260

s. VI S 261, vârf de lance de fier foarte plată, 6 ½ cm (schiță) /

(p. 180)

s. IV S 262, fusaiolă (schiță) 6 ½ cm

s. V N 263 fusaiolă spartă (schiță) cilindrică, 3 ½ cm.

s. XVI N 264 verigă bronz (schiță) 2 cm diam.

s. XI N 265 fragment oglindă bronz mică

s. X N 266 verigă penanulară de bronz (schiță) constituită din două fire împletite. 6 cm diam.

s. X N 267 fr(a)g(mentul) unui cui de fier 5 ½ cm

s. IX S 268 o meta întregă (26 cm diam.) alături de o piatră mare (schiță) 25 × 11 cm, (la) 90 cm de IX–X, 1,40 de taluz.

s. II N 269 o vatră mică

Terenul acestei casmale face parte din stratul Poiana III, Latène III cu influențe romane. Foarte multă cenușă, arsătură, pietre, resturi, multă ceramică cenușie brună și amfore de import. Apar rare cioburi cu luciu negru, primitive. Cioburile poroase aproape lipsesc.

s. VII S 271 un Krausengefäss, pare-se întreg, in situ, cu gura în sus. Cenușiu brun. Gura la nivelul de 1,37 m.

Peste tot se constată o dungă subțire galbenă bătută între 2 straturi cenușoase. Pare a fi o limită de straturi (bătătura antică). În cazul acesta ar urma să vină la rând Poiana II cu resturi Latène II (Zimnicea - Crsani)./

(p. 181: planul secțiunii H' la nivelul casmalei 6) /

(p. 182)

La ora 7.30 se termină săpatul și se începe evacuarea țărânei din casmaua 6.

În V, s. XVII centru, 272 (schiță) fusaiolă neagră, 4 cm diam. Tot acolo un denar republican de argint (schiță) Av. capul Romei. Rv. quadriga Victoriei. Numele ginteii indescifrabil.

Krausengefäss din s. VII S 271 nu e întreg, ci numai gura cu o parte din regiunea superioară (schiță). Diam. buzei 24 cm. Decor (cu) nervuri. Tot acolo, o ulcică mică (schiță) rudimentară, poroasă, 6 cm înălțime. E o groapă cu pământ galben cenușos. Melci (numai în vas).

s. XVI N 273 lamă de cuțit (schiță) lung 7 cm, laț. 2 cm.

În țărâna din V, cârlig de f(i)er (face-face) (schiță) 7 cm

s. XVI N 274 piron f(i)er 5 ½ cm

s. III S 275 piron f(i)er 3 cm

s. XVI S 276 (schiță) fr(a)g(ment de) cui f(i)er 4 cm.

Termin de pus pe planșetă toate vetrele până la nivelul cazmalei 6. La ora 10 încerc să plec la București prin Pufesti, lăsând pe șantier pe d-na Casan și pe dd. Constantinescu, Mihalașcu, / (p. 183) și R. Petre. Din cauză însă că n-am avut cu ce trece Siretul, barca de uz comun fiind abuziv monopolizată de brig. Dumbravă pentru șantierul său, nu mai pot apuca trenul. Sunt silit astfel să mă întorc în Poiana.

În lipsa mea s-au găsit în sect. VII N 277–290, pe o arie de ca. 1 m p., 14 obiecte de argint, printre care 2 fibule identice cu cele descrise mai sus la 260 (schiță), dar mai mici (28 mm lungime), păstrându-și elasticitatea, un cercel de argint cu patină de cupru ușoară (schiță) de tip tors (torsadat?) ca la 49 și 64, 4 cm diam., 7 inele cu noduri spirale și capete petrecute (schiță) diam. 22 mm, și 4 denari republicani.

(schiță) Av. Roma. Rv. Victoria în quadriga. Inscriptie neclară. B. Mitrea nr. 12. Grueber, Roma 3069, 80 a.C. (pasajul subliniat este suprascris cu cerneală albastră).

(schiță) Av. tocit. Rv. tocit. Inscr(iptie) neclară. /

(p. 184)

(schiță) Av. Roma și BALA. Rv. Victoria și quadriga. Inscriptie neclară. B. Mitrea nr. 6. Grueber, Roma 1763, 89 a.C. (pasajul subliniat este suprascris cu cerneală albastră).

(schiță) Av. Roma, inscr(iptie) indescifrabilă). Rv. Trofeu și [C]AESAR. B. Mitrea nr. 15. Grueber, Roma 3955, 49 a.C. (pasajul subliniat este suprascris cu cerneală albastră).

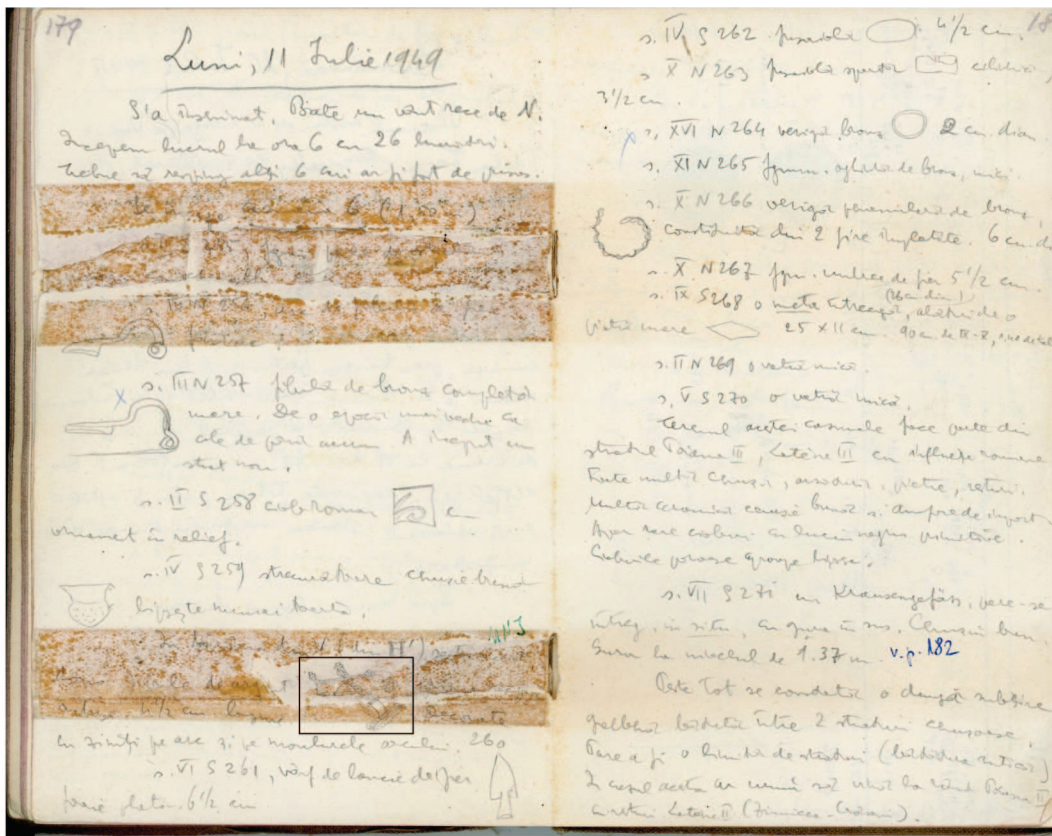
Dupăamiază încerc să plec cu căruța prin Nicorești. Iau cu mine și aceste 14 obiecte și cele 4 de aur ce mi s-au încredințat de Președintele Comitetului provizoriu la 14 iunie 1949 la Tecuci. Urmează să le predau Muzeului Național de Antichități din București. Ajung la Tecuci cu aceeași căruță la ora 18. La 19.30 iau automotorul rapid. Înainte de miezul nopții sunt acasă.

În carnetul lui N. Mihalașcu sunt notate obiectele găsite în ziua de 11 VII (când ai plecat la București) în H'. Între acestea o fibulă tracă în X -1,55. (pasajul subliniat este suprascris cu cerneală albastră, probabil scrisul Ecaterinei Vulpe⁷). /

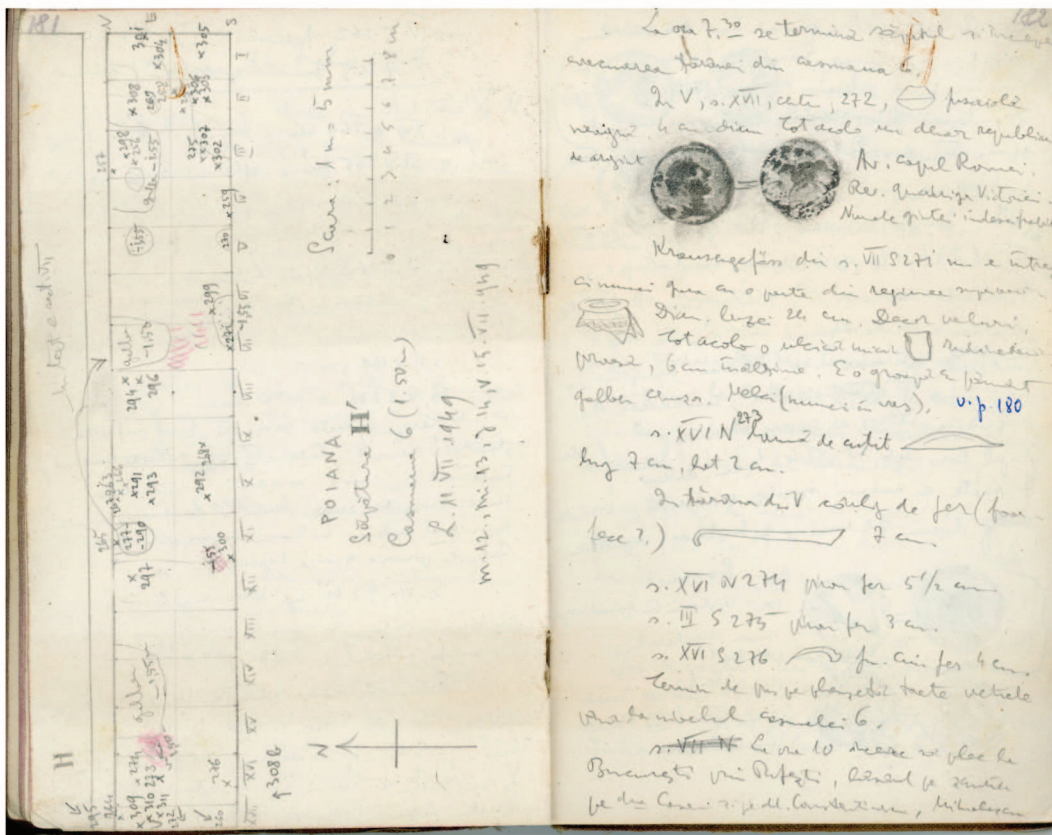
⁶ În planul secțiunii H' corespunzător nivelului de săpare de -1,50 m (Fig. 1/2, 3/1), nr. 260 a fost cartat de Radu Vulpe în sub-sectorul XVII S (sud) și nu XVII-centru. În Fig. 3/3 am ales să cartez perechea de fibule conform indicațiilor din planul schițat și nu conform celor din text.

⁷ Cf. Alexandrescu 2022, p. 133.

1

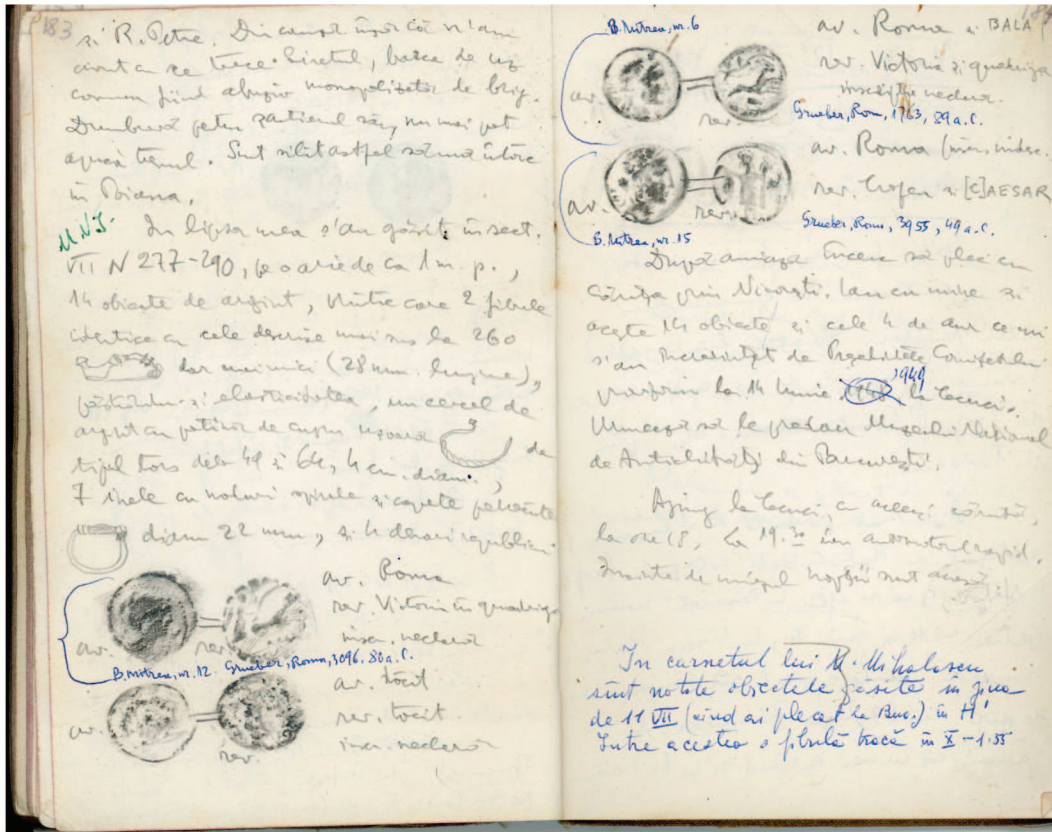

2

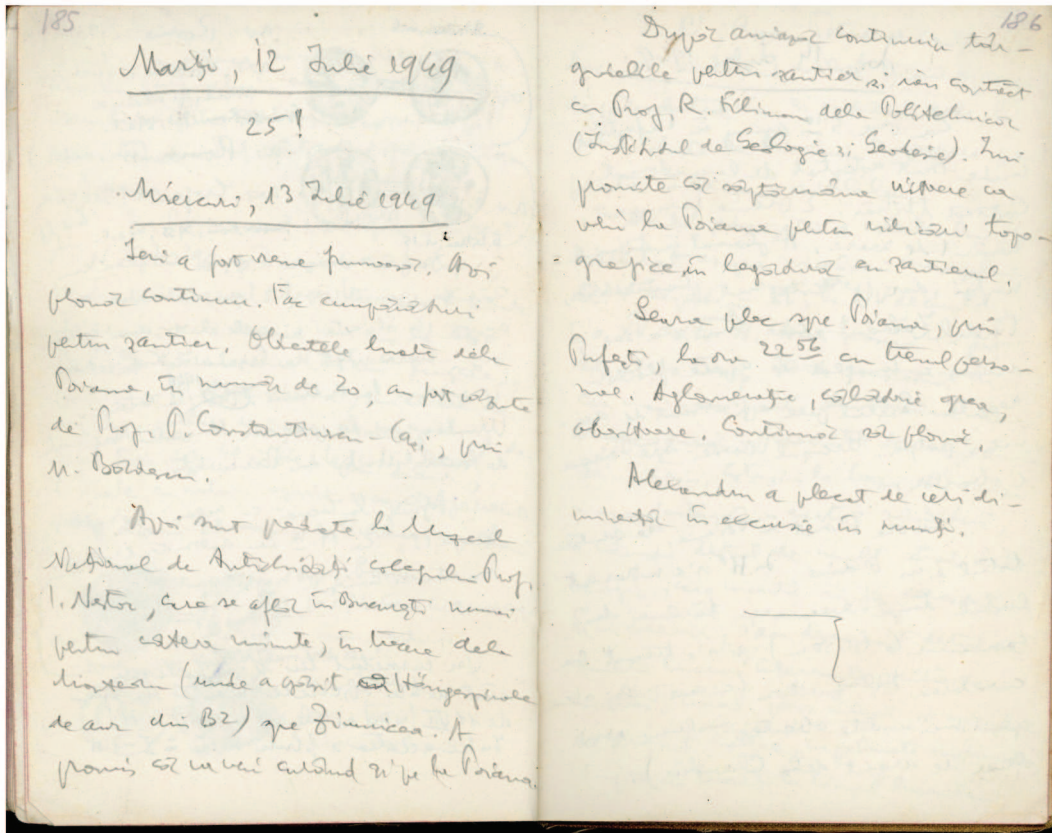
Figura 1. Fotocopii ale paginilor 179-182 din jurnalul Radu Vulpe, Poiana 1949-1.

Figure 1. Photocopies of pages 179-182 of Radu Vulpe's field diary (Vulpe, Poiana 1949-1).

1

2

Figura 2. Fotocopii ale paginilor 183-186 din jurnalul Radu Vulpe, Poiana 1949-1.
 Figure 2. Photocopies of pages 183-186 of Radu Vulpe's field diary (Vulpe, Poiana 1949-1).

(p. 185)

Marti, 12 iulie 1949. 25!

Miercuri 13 iulie 1949. Ieri a fost vreme frumoasă. Azi plouă continuu. Fac cumpărături pentru șantier. Obiectele luate de la Poiana, în număr de 20, au fost văzute de Prof. P. Constantinescu Iași, prin M. Bădescu. Apoi sunt predate la Muzeul Național de Antichități colegului Prof. I. Nestor care se află în București numai pentru câteva minute, în trecere de la Monteoru (unde a găsit o Hängespirale de aur din BZ) spre Zimnicea. A promis că va veni curând și pe la Poiana./

(p. 186)

După amiază continui târguielile pentru șantier și iau contact cu Prof. R. Filimon de la Politehnică (Institutul de Geologie și Geodezie). Îmi promite că săptămâna viitoare va veni la Poiana pentru ridicări topografice în legătură cu șantierul. Seara plec spre Poiana, prin Pufești, la ora 22.56 cu trenul personal. Aglomerație, căldură grea, obositoare. Continuă să plouă. Alexandru a plecat de ieri dimineață în excursie în munți”.

METODOLOGIA CERCETĂRII DE TEREN ȘI METODOLOGIA DOCUMENTARĂ

Aria cercetată în 1949 a cuprins două suprafețe principale paralele, H și H', orientate est-vest, late de 5 m și lungi de 28 și, respectiv, 36 m. Suprafața H" nu a fost altceva decât martorul de 1 m grosime dintre H și H'. Suprafața h a fost o extindere către sud, de formă trapezoidală a sectoarelor V-IX ale suprafeței H' (Fig. 3/3). Suprafața totală dezvelită (H + H' + H" + h) a fost de cca 358 m². Dacă acceptăm o adâncime medie a stratigrafiei de 3,5 m⁸, se poate deduce că în aria H-H'-H"-h au fost excavate 1253 m³ de pământ.

Fiecare suprafață („secțiune”) a fost împărțită în sectoare numerotate de la est la vest cu cifre romane, late de 2 m. Sectoarele suprafețelor principale (H și H') au fost, la rândul lor, împărțite în sub-sectoare de nord și de sud („N”, „S”). Particularitatea documentației din 1949 a constat din numerotarea obiectelor mai importante descoperite în cadrul fiecărei suprafețe și indicarea în schițele succesive ale planului săpăturii a locului de descoperire al fiecărui obiect înregistrat (e.g. Fig. 3/1-2). Numerotarea și cartarea sistematică a materialelor nu mai fusese practică de Radu Vulpe în săpăturile interbelice și nu a fost reiterată nici în campaniile din 1950 și 1951⁹. Această particularitate metodologică are o importanță covârșitoare, deoarece îngăduie abordări analitice ulterioare (Fig. 3/3). Aplicat neabătut, efortul documentar al responsabilului săpăturii din 1949 a fost considerabil și trebuie prețuit în mod deosebit.

Jurnalul din 1949 este un exemplu elocvent pentru tehnica de documentare pusă în practică de arheologii formați de Vasile Pârvan¹⁰. Evoluția săpăturii era descrisă satisfăcător, iar obiectele considerate expresive sau deosebite erau schițate grabnic în carnet (exemple în Fig. 1-2, 4 și 6). Monedele erau copiate „mecanic” prin suprapunerea hârtiei și hașurarea ei (exemple în Fig. 1/2, 2/1). O astfel de documentație stă mărturie pentru importanța covârșitoare a desenului în arheologie. Numai o reproducere acurată (desen, chiar fără scară, dar descriptiv) conferă obiectului arheologic o identitate de gestiune inconfundabilă. Fără schițele lui Radu Vulpe, proveniența multor obiecte nu ar mai putea fi determinată și restituită¹¹.

Totodată, nu pot fi trecute cu vederea limitările metodei de explorare și labilitatea lecturii contextuale. Complexele care alcătuiau consistenta stratigrafie a sitului (vetre, depuneri lenticulare, posibile podele, umpluturi de gropi ș.a.) apar schițate în planuri (Fig. 3/1-2) cu ambiguitate și inconsecvență și nu au fost determinate, numerotate și descrise sistematic. Legătura dintre materiale și contexte a fost cel mai adesea compromisă, în ciuda impresionantei acripii descriptive din jurnale și a nenumăratelor relevee – unele publicate, altele încă nu¹². Numai pe baza adâncimilor, raportarea stratigrafică a materialelor rămâne incertă, chiar și în cazul în care releveul de profil din vecinătatea unei descoperiri a fost publicat¹³.

Dincolo de limitările metodologice, trebuie să recunoaștem complexitatea extremă a dinamicii stratigrafice de pe situl *Cetățuie* de la Poiana¹⁴. Stratigrafia sitului, de altfel extrem de complexă, a fost perturbată de numeroase gropi sau reamenajări. Așa se explică de ce, uneori, materiale timpurii (de exemplu, fibule tracice) au fost semnalate în straturile superioare ale sitului, iar materiale târzii (de exemplu, fibule „romane”) pot să apară la adâncimi corespunzătoare straturilor inferioare¹⁵. O astfel de dinamică este extrem de dificil de controlat chiar și prin metodele cele mai moderne de cercetare arheologică. Așadar, pentru orice arheolog, documentarea într-un sit

¹⁰ Cf. Spănu 2014, p. 16-20, pentru metodologia documentară aplicată la Zimnicea în 1924 de colaboratorii și studenții lui Vasile Pârvan.

¹¹ Cf. Spănu 2019b; Spănu 2020.

¹² Vulpe, Teodor 2003, p. 475-489, Fig. 2-13 (cu trimiteri la literatura mai veche). Numeroase relevee inedite trebuie căutate în arhivele instituțiilor de profil din Tecuci și București.

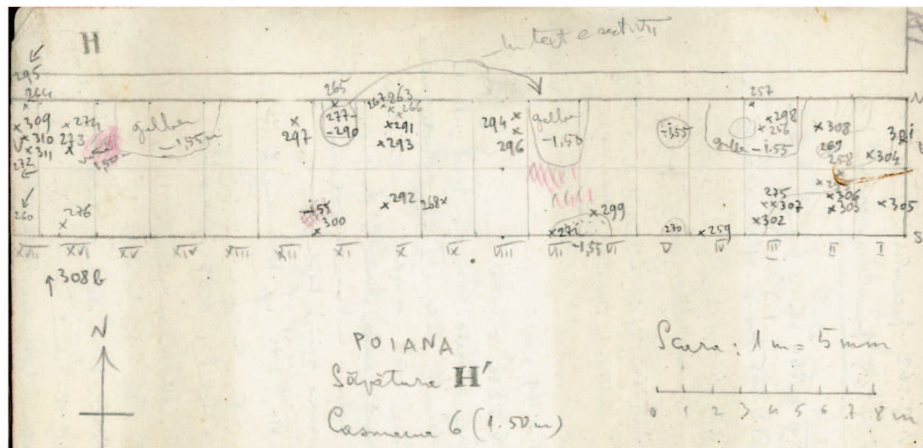
¹³ De exemplu, profilul de sud al secțiunii H (Vulpe, Teodor 2003, p. 475, Fig. 2) se află la numai 1 m nord de locul de descoperire a podoabelor și monedelor din sectorul VII al secțiunii H'. Reperele raportării contextului cu podoabe la acest profil însă lipsesc.

¹⁴ O însemnare inedită a lui Radu Vulpe din 8 august 1949 reflectă elocvent dificultățile înțelegerii vestigiilor stratigrafice din situl *Cetățuie*: „La Muzeul Național de Antichități a venit I. Nestor (...). M. Roller s-ar fi arătat nemulțumit de explicațiile noastre de la Poiana relative la locuințe. N-ar avea decât dreptate. De 22 ani, de când lucrez acolo caut și eu un răspuns mai clar și mai complet la această chestiune și, spre regretul meu, nu l-am găsit încă. Nu sunt destule resturi consistente” (Vulpe, *Poiana 1949-II*, p. 160).

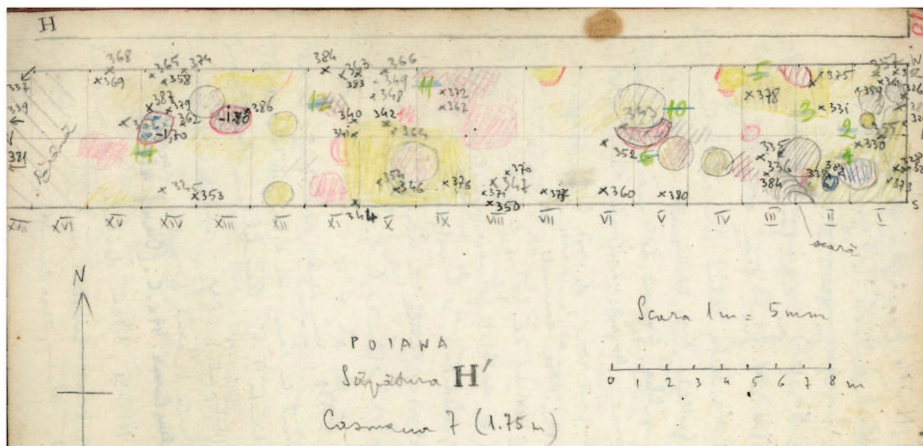
¹⁵ Observații personale în urma lecturii manuscriselor Vulpe, *Poiana 1949-I* și Vulpe, *Poiana 1949-II*.

⁸ Adâncimea dedusă din releveul de profil al suprafeței H publicat de Vulpe, Teodor 2003, p. 475, Fig. 2.

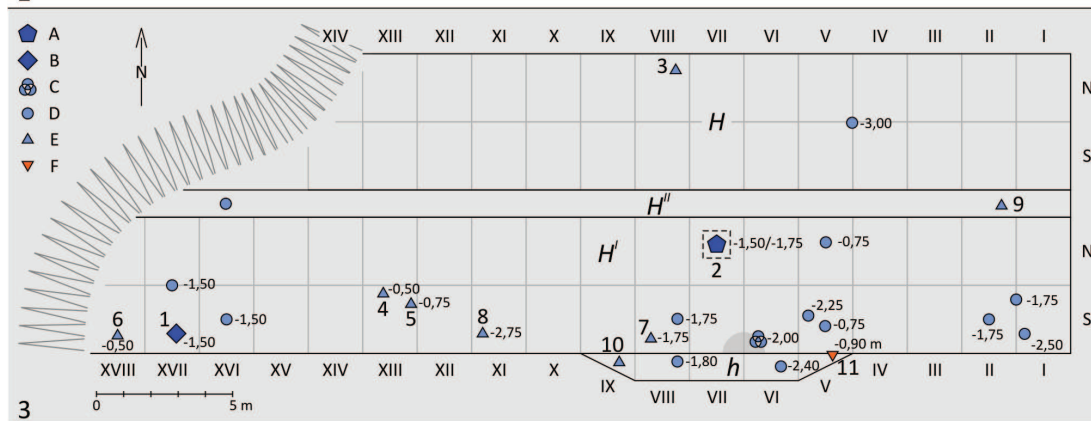
⁹ Observații personale, Arhiva „Radu și Ecaterina Vulpe”, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București.

1

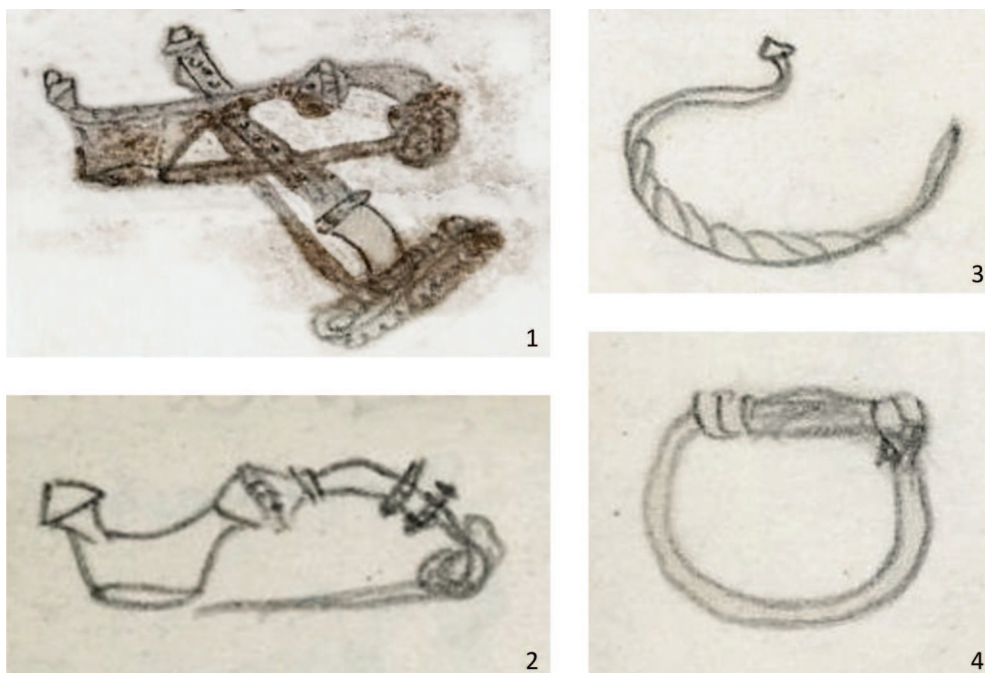
2

3

Figura 3. 1–2. Planurile secțiunii H' la nivelurile de săpare „al casmalei 6” (-1,50 m) și „al casmalei 7” (-1,75 m) schițate de Radu Vulpe, Poiana 1949–1, p. 181 și Poiana 1949–2, p. 10. 3. Planul ansamblului de secțiuni H, H' și h cu cartarea obiectelor din metal prețios (sintetizare a informațiilor conținute în jurnalul Vulpe, Poiana 1949–1 și Vulpe, Poiana 1949–2). A: tezaur cu fibule, podoabe și monede; B: tezaur cu fibule; C: tezaur monetar (cf. Mitrea 2011, p. 206–207); D: monede izolate (Anexa 5); E: podoabe din argint izolate; F: podoabe din aur izolate. 1: tezaurul nr. 1; 2: tezaurul nr. 2; 3: brățara (Anexa 4/1); 4: cercei (Anexa 4/2); 5: cercei (Anexa 4/3); 6: verigă (Anexa 2/6); 7: verigă (Anexa 4/4); 8: fibulă fragmentară (Anexa 4/5); 9: fragment de podoabă torsadată (Anexa 4/6); 10: tijă prismatică (Anexa 4/7); 11: inelul cu camee (Anexa 4/8).

Figure 3. 1–2. Plans of trench H' at the levels of “spade 6” (-1.50 m depth) and “spade 7” (-1.75 m depth) drawn by Radu Vulpe (Vulpe, Poiana 1949–1, p. 181 and Poiana 1949–2, p. 10). 3. Plan of the trench assembly H, H' and h with the mapping of precious metal objects; synthesis of the information contained in Radu Vulpe's field diaries (Vulpe, Poiana 1949–1, and Poiana 1949–2). A: hoard with fibulae, rings and coins; B: fibulae hoard; C: monetary hoard (cf. Mitrea 2011, 206–207); D: stray coins (Appendix 5); E: stray silver jewellery; F: stray gold jewellery. 1: hoard no. 1; 2: hoard no. 2; 3: silver bracelet (Appendix 4/1); 4: earring (Appendix 4/2); 5: earring (Appendix 4/3); 6: ring (Appendix 2/6); 7: ring (Appendix 4/4); 8: fragmentary fibula (Appendix 4/5); 9: twisted fragmentary bracelet (Appendix 4/6); 10: prismatic silver rod (Appendix 4/7); 11: gemstone ring (Appendix 4/8).

Figura 4. Inventarul tezaurului nr. 1 (1) și obiecte din inventarul tezaurului nr. 2 (2–4). Schițe de Radu Vulpe.
Figure 4. Hoard no. 1 (1) and items from the hoard inventory no. 2 (2–4) drawn by Radu Vulpe.

precum *Cetățuia* s-ar fi dovedit o sarcină cât se poate de dificilă.

Conservarea documentației de șantier are o importanță deosebită. Din nefericire, tocmai foaia de jurnal cu paginile 178–179¹⁶, unde este descrisă descoperirea perechii de fibule mai mari a fost ruptă și lipită pe avers în mod neinspirat (neprofesionist) cu o bandă adezivă al cărei lipici a impregnat hârtia. Chiar și pe revers, unele porțiuni din text și unele schițe sunt greu lizibile sau chiar ilizibile. Conservarea adecvată a manuscriselor nu este o îndeletnicire oarecare, ci presupune intervenția profesionistă a conservatorului și restauratorului de carte. Schița lui Radu Vulpe care conține fibulele mari din argint, așa cum au fost descoperite, îngemănate împreună, a necesitat o îndelungată curățare digitală (de comparat detaliul încadrat din Fig. 1/1 cu Fig. 4/1).

DATELE DESCOPERIRILOR DESLUȘITE ÎN MĂSURA POSSIBILITĂȚILOR

Din jurnalul manuscris reiese că fibulele mari au fost descoperite fixate una de alta, în jumătatea de sud a sectorului XVII al secțiunii H', la 20 m spre vest de sectorul VII unde au fost găsite fibulele mici. Acestea din urmă au fost recuperate de pe o suprafață de 1 m² împreună cu șapte verigi cu capete petrecute și înfășurate, un cercel și patru denari republicani. Astfel, sub aspect strict tehnic¹⁷, în data de 11 iulie 1949 au fost descoperite două „tezaure”

cu obiecte din argint: unul format din perechea de fibule mai mari, celălalt format din perechea de fibule mai mici, opt podoabe circulare și patru monede. La descoperirea celui de-al doilea tezaur, Radu Vulpe lipsea de pe șantier, dar au asistat colaboratorii săi – Irina Casan (Franga), Ștefan Constantinescu, Moise Mihalașcu și Radu Petre. Datele descoperirii, așa cum le-a reprodus Radu Vulpe, pe baza relatărilor colaboratorilor, pot fi considerate acurate.

Perechea de fibule mari („tezaurul nr. 1”) a fost identificată la săparea „casmalei 6”, respectiv sub nivelul de săpare de cca -1,50 m adâncime. Contextul particular din care provin cele două piese nu a fost și nu mai poate fi lămurit. Trebuie însă remarcat faptul că îngemănarea fibulelor (fixarea lor reciprocă) implica desprinderea lor de pe veșmânt. Această observație aruncă o lumină particulară asupra felului în care au fost abandonate cele două fibule. Perechea de fibule pare să fi fost sustrasă uzului vestimentar.

„Tezaurul nr. 2” a fost descoperit după evacuarea pământului corespunzător „casmalei 6”, respectiv după evacuarea depunerilor situate între nivelurile de săpare de cca -1,50 m și cca -1,75 m adâncime (nivel de la care s-a săpat ulterior „casmaua 7”). Nici contextul particular din care provin aceste piese nu a fost deslușit satisfăcător. Atât în planul „casmalei 6”, cât și în planul „casmalei 7” (Fig. 3/1–2), în nordul sectorului VII, Radu Vulpe a indicat o pată de culoare galbenă. Acest context nu a fost descris în jurnal. Și parcă pentru ca deslușirile să fie complicate suplimentar, în schița de plan „casmaua 6”, numerele corespunzătoare podoabelor și monedelor tezaurului nr. 2 (277–290) au fost cartate inițial (și probabil în mod eronat) în sectorul XI. Ulterior, Radu Vulpe a corectat eroarea printr-o săgeată care indică sectorul VII (Fig. 3/1).

¹⁶ Din numerotarea manuscrisă a paginilor a fost omisă cifra 130. Din acest motiv, începând cu pagina 131, numerele impare se regăsesc pe paginile din stânga, iar cele impare pe paginile din dreapta ale carnetului.

¹⁷ Geißlinger 1983.

Deși poziția în săpătură a celor două loturi („tezaur”) a fost indicată satisfăcător, contextele din care provin cele două descoperiri nu mai pot fi caracterizate pe baza documentației păstrate.

PE URMELE OBIECTELOR RĂTĂCITE ...

Schițele și descrierile realizate de Radu Vulpe îngăduie identificarea în mod satisfăcător a fibulelor din cele două descoperiri cu piesele ilustrate în literatura mai recentă și păstrate astăzi la Muzeul Național de Istorie a României (Fig. 4/1–2 și 5/A.1–2 și B.11–12; Anexa 1). Care a fost însă soarta podoabelor circulare și a monedelor din tezaurul nr. 2?

După cum reiese tot din jurnal, cele două loturi de piese au fost „predate” la Muzeul Național de Antichități. Mai precis, Radu Vulpe a înmănat obiectele lui Ion Nestor, pe atunci director al Muzeului Național de Antichități (1947–1951). În graba de a ajunge la Zimnicea, este puțin probabil ca Ion Nestor (care se afla „în București numai pentru câteva minute”) să fi întocmit vreun act de preluare în gestiune sau vreo fișă de patrimoniu. Șapte ani după descoperire (în 1956), Muzeul Național de Antichități devenea secție a Institutului de Arheologie. Ulterior, cele două loturi cu podoabele din argint de la Poiana au fost transferate în patrimoniul Muzeului Național de Istorie întemeiat în 1971. Aici, obiectele au fost inventariate (sigle formate din cinci cifre), apoi reinventariate (sigle formate din patru cifre; cf. Anexele 1–2). Metamorfozele instituționale și de gestiune nu au fost însă dublate și de transmiterea nealterată a zestrei informaționale care ar fi trebuit să însoțească obiectele.

În raportul succint dedicat rezultatelor campaniei din 1949, Radu Vulpe nu menționa nimic despre cele două mici tezaure cu obiecte din argint¹⁸. Atenția îi fusese deturnată de piesele cu caracter excepțional găsite în aceeași campanie, precum inelul din aur cu camee (Anexa 4/8)¹⁹ sau fragmentele de *umbones* romane (pe unul se recunoaște reprezentarea piciorului înaripat al lui Hermes) și podoabele din aur recuperate în urma unei descoperiri întâmplătoare și a unor sondaje de verificare efectuate în punctul *La Păr*, la câteva sute de metri sud-vest de *Cetățuie*²⁰. În condițiile social-politice din acea vreme, este lesne de presupus că stresul gestiunii atâtor obiecte prețioase îl copleșise pe responsabilul săpăturilor de la Poiana. Șaptesprezece ani mai târziu, când Liviu Mărghitan s-a aplecat asupra micilor

bijuterii de la Poiana, datele lor contextuale erau uitate prin sertare. De altfel, așa s-a întâmplat cu toate obiectele din metale prețioase sau nu de la Poiana care, după o găzduire de două decenii la Muzeul Național de Antichități, au ajuns în cele din urmă la Muzeul Național de Istorie a României²¹.

La ora actuală, este dificil de precizat care dintre cele zece verigi din argint cu capete petrecute și înfășurate de la Poiana, păstrate la Muzeul Național de Istorie a României (Anexa 2), au aparținut „tezaurului nr. 2”. Totuși, Radu Vulpe menționa în jurnal că toate verigile „tezaurului nr. 2” ar avea diametrul de „22 mm”. În campania din anul 1949 (mai precis marți, 5 iulie) a mai fost descoperită o verigă similară în suprafața H', sectorul XVIII S (jumătatea de sud), la nivelul cazmalei 2 (-0,40 / -0,50 m)²². Potrivit unei însemnări ulterioare (cu cerneală verde) din jurnalul lui Radu Vulpe, și această verigă ar fi ajuns la „MNI” (Muzeul Național de Istorie a României). Singura diferență dintre această verigă și cele ale „tezaurului nr. 2” ar putea fi indicată de dimensiunile ei mai mici (1,8 cm). Această verigă ar putea fi cea păstrată la Muzeul Național de Istorie a României sub nr. inv. vechi 14484 / nr. inv. nou 8424 (Fig. 5/6; Anexa 2/6). Diametrele celorlalte nouă verigi din același muzeu variază între 2,1 cm și 3,1 cm. Astfel, în mod ipotetic, ar putea fi excluse din această descoperire acele verigi care depășesc flagrant această valoare, respectiv verigile cu diametrele de 3,1 și 2,8 cm (Fig. 5/1 și 10; Anexa 2/1 și 10). Foarte probabil, verigile cu diametre cuprinse între 2,1 și 2,4 cm (Fig. 5/2–5 și 7–9; Anexa 2/2–5 și 7–9) ar putea fi atribuite „tezaurului nr. 2”. De bună seamă că, în literatura dedicată atâtor verigi asemănătoare și informațiilor care le sunt aferente, s-au strecurat unele confuzii pe care am încercat să le semnalăm și să le remediez în Anexa 2. Gestionarea judicioasă și responsabilă a materialului arheologic nu este „joacă”, „filatelie” sau „moft”, ci un suport indispensabil pentru cercetare.

Soarta cercelului din tezaurul nr. 2 nu mai poate fi precizată. Din schița păstrată se poate deduce că cercelul avea o extremitate îndoită cu proeminență terminală tronconică și un corp (probabil masiv) cu torsadă. Cealaltă terminație pare să fi fost simplă sau ruptă. În orice caz, cercelul nu se termina cu o protomă zoomorfă, așa cum se întâmplă în cazul celor două exemplare descoperite la Poiana, tot în anul 1949 (Fig. 6/2–3; Anexa 4/2–3). Nu am identificat o piesă similară cercelului schițat de Radu Vulpe la instituțiile de profil din București și Tecuci și nici în publicații mai vechi sau mai noi²³.

¹⁸ Vulpe et alii 1950.

¹⁹ Vulpe et alii 1950, p. 50 (prima mențiune edită); Vulpe 1957, p. 150–151, Fig. 6 (prima ilustrare); Știrbulescu, Dumitrașcu 2019 (date tehnice complete); piesa a fost omisă în monografia Vulpe, Teodor 2003 și în catalogul Oanță-Mărghitu 2013.

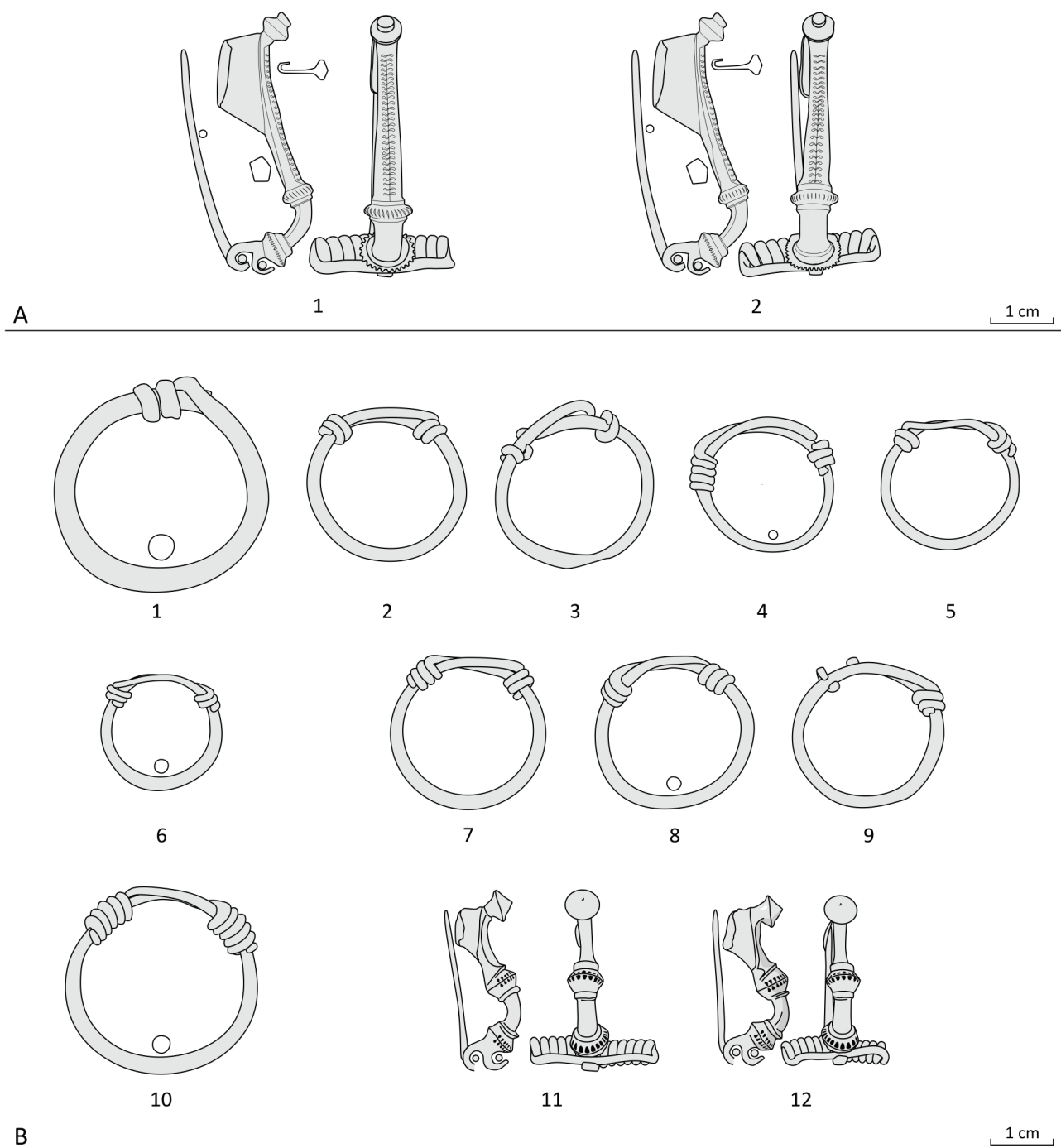
²⁰ Vulpe, Teodor 2003, p. 253, nr. 794–795 = p. 268, nr. 1083–1084 (descriere dublată!), Fig. 142/2–3. Potrivit lui Vulpe, *Poiana 1949–I*, p. 6–7 și Vulpe, *Poiana 1949–II*, p. 176, din aceeași descoperire mai proveneau și cinci mici podoabe din aur (trei cu decor filigranat). Soarta acestor bijuterii nu îmi este cunoscută. Mediocră valorificată, această descoperire spectaculoasă necesită o reinvestigare plenară.

²¹ Vocea dedicată descoperirilor de la Poiana din *Aurul și argintul antic al României* (Oanță-Mărghitu 2013) cuprinde numai materiale păstrate la Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” din Tecuci (Ciobotaru, Ilie 2013, p. 370–378, nr. cat. 79.1 – 79.17), nu și obiectele publicate anterior de Mărghitan 1976, p. 37–39.

²² Informații extrase din jurnalul Vulpe, *Poiana 1949–I*, p. 149 („în H', s. XVIII S, în țărâna provenită mai de mult din H, o verigă de argint cu 2 noduri spirale și capete petrecute. 18 mm diam.”).

²³ Mărghitan 1976; Teodor et alii 1997; Vulpe, Teodor 2003; Ciobotaru, Ilie 2013; Spănu 2019a.

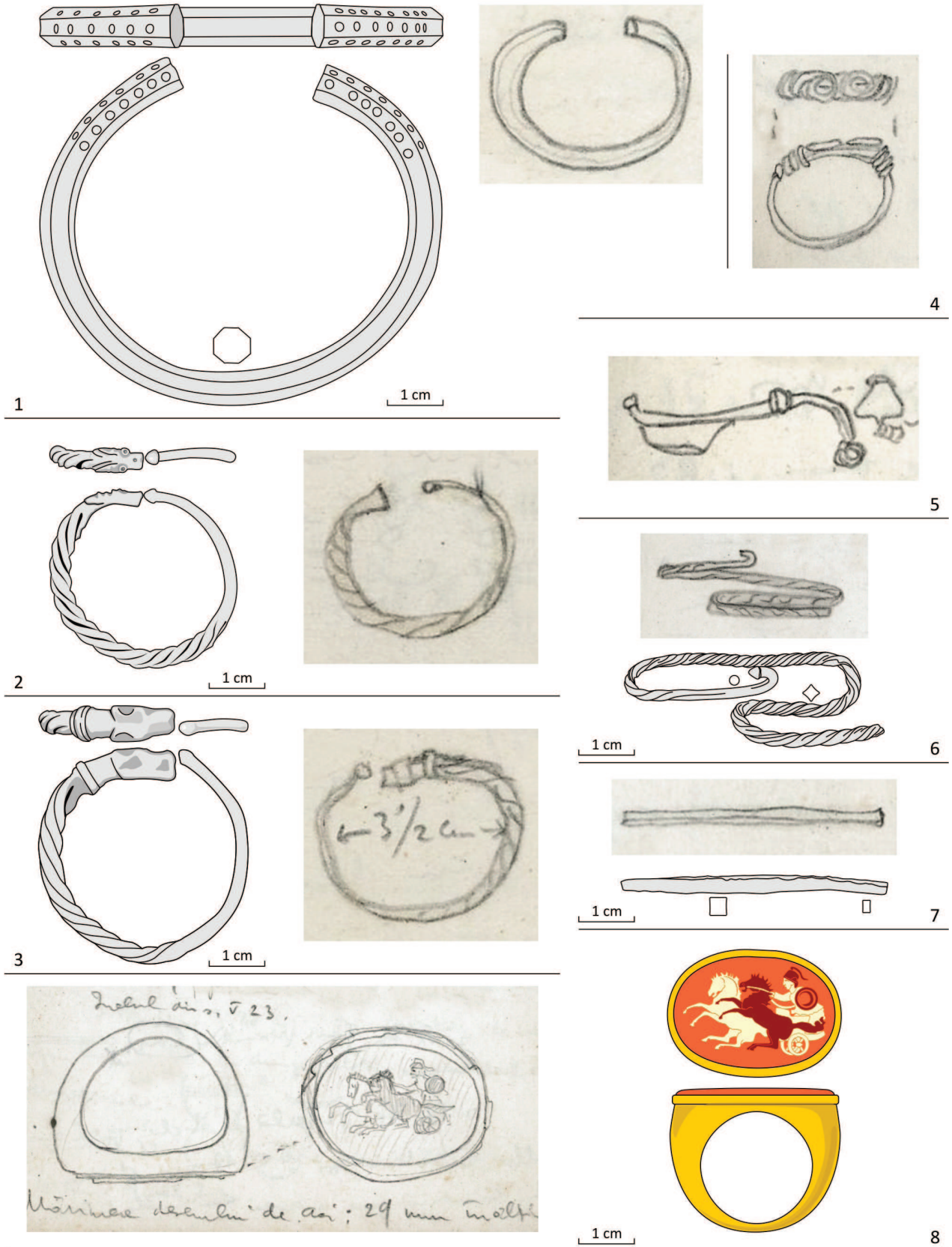
Figura 5. A. 1–2. Fibulele tezaurului nr. 1; B. 1–10. Verigile din argint descoperite la Poiana și păstrate la Muzeul Național de Istorie a României (nr. 2–5 și 7–9 aparțin cu probabilitate tezaurului nr. 2); B. 11–12. Fibulele tezaurului nr. 2. Reproduse după original.

Figure 5. A. 1–2: hoard no. 1 fibulae; B. 1–10. Silver rings found at Poiana and preserved today at the National History Museum of Romania (items nos. 2–5 and 7–9 probably belong to hoard no. 2); B. 11–12. Hoard no. 2 fibulae. After the original.

În schimb, monedele au avut o soartă mai bună. Denarii atribuiți de către Radu Vulpe „tezaurului nr. 2” pot fi identificați în „*Catalogul descoperirilor izolate ...*” – parte a repertoriului de monede de la Poiana întocmit de Bucur Mitrea și publicat postum²⁴. Localizarea în săpătură

a acestor monede de către Mitrea și referirile la catalogul lui Herbert Grueber (Anexa 3) corespund informațiilor din jurnalul inedit al lui Radu Vulpe. Așadar, aceste patru monede nu sunt „izolate”, ci, împreună cu perechea de fibule, cu cerceul pierdut și cu cele șapte verigi, au făcut parte din micul „tezaur nr. 2”. Trebuie remarcat faptul că Bucur Mitrea a studiat monedele la Institutul de Arheologie

²⁴ Mitrea 2011, p. 196–197 (paragraful dedicat campaniei 1949, nr. 10, 15, 16 și 19).

Figura 6. Obiecte din metal prețios descoperite izolat în secțiunile H, H', H'' și h. Schițe în creion (fotocopii reproduse la scări diferite) de Radu Vulpe și desene după original de Daniel Spănu.

Figure 6. Stray precious metal objects found in trenches H, H', H'' and h. Pencil sketches by Radu Vulpe (photocopies reproduced at different scales) and original drawings by Daniel Spănu.

din București („IAB”, inv. 258, 11, inv. 258, 12, inv. 258, 6, inv. 258, 15) ulterior anului 1957.

Așadar, dispersia inventarului tezaurului nr. 2 după descoperire a fost semnificativă: fibulele și verigile au ajuns la Muzeul Național de Istorie, monedele au fost păstrate la Institutul de Arheologie, cerceul s-a pierdut, iar documentația inedită în care erau prezentate condițiile descoperirii poate fi admirată în vitrina muzeului din Tecuci.

ALTE PIESE DE ORFEVRIE DESCOPERITE LA POIANA ÎN 1949

În același ansamblu de suprafețe (H, H', H'' și h) au mai fost identificate, în locuri și la date diferite din timpul campaniei din 1949, alte câteva piese din metale prețioase (Fig. 6): o brățară întregă și una fragmentară, doi cercei, o fibulă, o verigă din argint, o tijă prismatică, precum și bine-cunoscutul inel din aur cu camee. Am indicat poziția în săpătură a acestor piese în Fig. 3/3 (cf. Anexa 4).

Cele mai apropiate analogii pentru brățara fațetată din argint (Fig. 6/1; Anexa 4/1) pot fi găsite nu în orfevria tezaurelor „dacice” din La Tène-ul târziu, ci în creația în metal extracarpatică de la începutul celei de a doua epoci a fierului. Brățări fațetate asemănătoare, cu terminații decorate prin poansonare, dar din bronz, aveau să fie descoperite tot la Poiana, în campania 1951, într-un depozit care conține și cinci fibule tracice din bronz, două cochilii mediteraneene, două pandantive din bronz și resturile unui lanț masiv din fier.

Cei doi cercei cu torsadă și terminații ofidiene (Fig. 6/2–3; Anexa 4/2–3) sunt asemănători prin dimensiuni și compoziție, dar nu sunt identici sub aspectele ponderal și manufacturier. Protoma și torsada unuia (Fig. 6/2; Anexa 4/2) au fost gravate mai pronunțat. Celălalt cercei (Fig. 6/3; Anexa 4/3) este sensibil mai masiv și prezintă o cizelare mai rafinată. Trebuie remarcat însă că ambii cercei au fost descoperiți în zile succesive, în același (sub-) sector, la o distanță în plan de cca 1 m unul de altul și la o diferență de adâncime de cel mult (!) „o casma”, respectiv 25 cm (Fig. 3, nr. 4–5). Nu se va mai putea determina niciodată dacă aceste podoabe au fost descoperite în aceeași unitate stratigrafică (în același context). Totuși, cercei similari din argint nu au mai fost atestați la Poiana, astfel că distanța mică la care au fost descoperiți nu poate fi considerată întâmplătoare. În ciuda diferenței de manufactură, cei doi cercei puteau fi purtați și abandonați simultan. Dacă alăturarea lor nu a fost întâmplătoare, s-ar putea presupune că și aceste două bijuterii au format un mic „tezaur” („tezaurul nr. 3/1949”).

Cercei similari cu torsadă și protomă ofidiană au mai fost identificați la est de Carpați la Brad și Răcățău, precum și la Hărman în Transilvania²⁵. Absența acestor cercei din contexte cu elemente de datare satisfăcătoare face problematică încadrarea lor cronologică. Totuși, datarea lor

în secolul I p.Chr. (perioada de maximă intensitate a ocupării așezărilor de pe Siret) se conturează ca o ipoteză plauzibilă.

Veriga cu volute descoperită în campania 1949 s-a pierdut. Nu am regăsit o verigă similară celei schițate de Radu Vulpe (Fig. 6/4; Anexa 4/4) în instituțiile de profil de la București și Tecuci. Piesa este însă similară unei verigi descoperite tot la Poiana în 1987, în stratul superior al așezării (nivelul V, faza 1)²⁶. Astfel de verigi, nu foarte frecvente, ci mai degrabă rare, se regăsesc, totuși, în câteva tezaure din faza târzie a orfevriei dacice²⁷, precum și în descoperiri mai târzii, așa cum este, foarte probabil, contextul stratigrafic din care provine veriga descoperită în 1987. Verigile cu volute nu reprezintă o inovație locală, ci se regăsesc și în orfevria provincial-romană. Un exemplu este oferit de verigile cu volute din tezaurul de la Bare²⁸ – o descoperire sincronă tezaurelor cu fibule Almgren 82 de la Poiana (cf. *supra*).

Fibula fragmentară din argint descoperită în sectorul XI, din păcate pierdută, ar putea fi identificată pe baza schiței lui Radu Vulpe (Fig. 6/5; Anexa 4/5) cu un exemplar al tipului Almgren 69 – o formă atestată relativ frecvent la Poiana și în alte situri ale Daciei pre-romane în primele două treimi ale secolului I p.Chr.²⁹. Contextul din care provine fibula nu a fost deslușit, dar adâncimea mare la care a fost descoperită (cazmaua 11, respectiv la 2,75 m adâncime) corespunde părții inferioare a stratigrafiei sitului, ceea ce ar putea să pară neverosimil pentru un element de datare de la mijlocul secolului I p.Chr. Se poate pune întrebarea dacă fibula provine din umplutura unei gropi care nu a fost observată în timpul cercetărilor. În orice caz, descoperirea unei fibule Almgren 69 la 2,75 m adâncime reflectă bulversarea intensivă a stratigrafiei în fazele târzii de ocupare a sitului de la Poiana.

Tija descoperită în sectorul IX al extinderii „h” (Fig. 6/7; Anexa 4/7) poate fi interpretată ca semiproduș, deoarece greutatea ei (3,49 g) este cvasiidentică greutății unuia dintre denarii tezaurului nr. 2 (Anexa 3/4: 3,51 g). Cu alte cuvinte, această tijă ar putea reprezenta produsul reciclării unui denar și o etapă preliminară în realizarea unei podoabe sau a unei piese de port.

Podoaba cu torsadă descoperită în martorul „H” (Fig. 6/6; Anexa 4/6) a fost ruptă (tăiată ?) și, mai ales, îndoită atât de insistent încât deteriorarea pare mai degrabă deliberată decât întâmplătoare. Starea în care a fost adusă această podoabă reprezintă un bun exemplu pentru ceea ce în terminologia germană se numește „Hacksilber”, respectiv, o etapă preliminară a reciclării (fragmentarea și îndoirea obiectelor în vederea introducerii lor facile în creuzet și pentru topirea lor mai ușoară). Același

²⁶ Ciobotaru, Ilie 2013, p. 372, nr. 79.3.

²⁷ Spânu 2012, p. 70–71.

²⁸ Popović, Borić-Brešković 1994, p. 65, nr. 6, p. 24, Fig. 8/3–4, pl. VIII/2–3. Motivul volutelor apare și pe brățări de epocă imperială timpurie: cf. Măndescu, Spânu 2021.

²⁹ Almgren 1923, p. 35–38, grupa IV, forma 69; Rustoiu 1997, p. 52–53, tipul 19c; Ferencz *et alii* 2017; cf. Knauseder 2014.

²⁵ Spânu 2012, p. 52 („Cercei I.3”), pl. 6/3, 39/8, 81/20.

interpretare ar putea fi acceptată, eventual, și pentru fibula fragmentară descoperită în sectorul XI (Fig. 6/5; Anexa 4/5).

Inelul cu camee (Fig. 6/8; Anexa 4/8) a fost dezbătut într-o contribuție recentă care pune în valoare, în mod adecvat, manufactura deosebită și analogiile îndepărtate ale acestei piese de excepție³⁰. Realizarea inelului într-un atelier provincial specializat este indicată de manufactura îngrijită a monturii și de iconografia clasică a scenei de pe camee. Pe bună dreptate, acest inel se numără printre produsele romane cele mai fastuoase de la Poiana. Barbar sau roman, cel din urmă posesor al inelului deținea un rang respectabil. Prezența la Poiana a acestui indicator de statut social deosebit nu putea fi rezultatul comerțului cu amănuntul, ci ilustrează integrarea comunității de la Poiana în contextul relațiilor de prestigiu între Imperiu și *barbaricum*. Din păcate, pe cât de spectaculos este acest inel, pe atât de inexpresiv se dovedește contextul său stratigrafic. Foarte probabil, inelul a fost identificat în poziție secundară, într-un strat afectat de intervențiile antropice ulterioare locuirii antice de pe *Cetățuia*.

SEMNIIFICAȚIA TEZAURELOR ȘI A CELORLALTE PIESE DIN METAL PREȚIOS DESCOPERITE ÎN 1949

Fibulele de tip Almgren 82 se numără printre tipurile specifice ale epocii imperiale timpurii și pot fi percepute ca derivate ale fibulelor cu arc trompetiform care și-au făcut apariția încă din faza B1c și au continuat să fie intens folosite și în etapa următoare (B2a)³¹. Intervalul folosirii fibulelor Almgren 82 poate fi, așadar, aproximativ între mijlocul secolului I și începutul/mijlocul secolului al II-lea p.Chr. O sinteză cuprinzătoare a clasificărilor, a varietății morfologice și a răspândirii acestui tip de fibulă în aria nord-pontică a fost realizată de Kirsten Hellström³². Fibulele de argint de la Poiana sunt similare exemplarelor încadrate de Hellström în variantele II.A.2.a.1.a (mai mici) și b (mai mari). Create sub influența modelului oferit de exemplarele mai mari (II.A.2.a.1.b), frecvente în provinciile limesului danubian, exemplarele mici (II.A.2.a.1.a) au fost replicate intensiv în regiunile răsăritene ale Daciei preromane și au cunoscut o răspândire impresionantă până în zona Volgăi inferioare. Varianta Hellström II.A.2.a.1.a poate fi recunoscută ca una dintre formele de fibule cel mai bine reprezentate numeric de la Poiana³³.

O departajare cronologică între fibulele tezaurului 1 (mai mari) și fibulele tezaurului 2 (mai mici) ar fi greu

de acceptat. Se poate pune întrebarea dacă adâncimile asemănătoare la care au fost descoperite cele două tezaure reflectă poziții stratigrafice similare și, implicit, un sincronism relativ. Dacă cele două tezaure au făcut parte din același nivel de depunere antropică, atunci întreaga jumătate superioară a stratigrafiei din zona centrală a sitului *Cetățuia* (până la o adâncime de cca -1,75 m) ar trebui sincronizată perioadei de folosire a fibulelor Almgren 82. În acest caz, intensificarea activităților antropice de aici ar corespunde celei de a doua jumătăți a secolului I p.Chr. și începutului secolului următor. În stadiul actual al valorificării informației păstrate, astfel de deducții rămân deocamdată valabile doar ca ipoteze de lucru.

Pentru fibulele din argint din secțiunea H' de la Poiana, o analogie prețioasă este oferită de perechea de fibule din tezaurul de la Bare (Serbia)³⁴. Cea mai târzie monedă din acest tezaur a fost emisă în timpul lui Domitian³⁵. Analogia cu tezaurul de la Bare este semnificativă însă nu numai pentru cronologie. Asemeni tezaurului nr. 2 de la Poiana, tezaurul de la Bare conține și un număr mare de verigi cu capete petrecute și înfășurate³⁶, precum și cercei cu corp torsadat, impropriu identificați ca brățări³⁷. Prin urmare, între tezaurul nr. 2 de la Poiana și tezaurul de la Bare se poate întrevădea și o analogie structurală. Cu alte cuvinte, tezaurul nr. 2 de la Poiana ar putea fi integrat în acea orfeverie a provinciilor „danubiene” care a înflorit la sfârșitul secolului I p.Chr. și a continuat și după cucerirea romană a Daciei³⁸. De altfel, sincronismul relativ dintre faza târzie de locuire de la Poiana și tezaurul provincial de la Bare este indicat nu numai de fibulele Almgren 82, ci și de câteva forme de podoabe așa cum sunt pandantivele în formă de topor³⁹ și cerceii cu torsadă și placă terminală triunghiulară⁴⁰. Nu este locul aici pentru o dezbateră a datării tezaurului de la Poiana înaintea, în contextul sau după cucerirea traianică a Daciei. Deocamdată, mă voi mărgini numai la a sublinia posibilitatea interpretării descoperirilor de la Poiana ca ecou în plin *barbaricum* al creației romane provinciale în metale prețioase în faza mijlocie a epocii imperiale timpurii (B2a).

Nu se poate preciza dacă fibulele din cele două tezaure au fost sau nu produse pe loc. Totuși, la Poiana au mai fost identificate câteva fibule neterminate (în curs de prelucrare) din bronz care prezintă caracteristicile tipului

³⁰ Știrbulescu, Dumitrașcu 2019.

³¹ Godłowski 1994, p. 481–492, Fig. 97/6 și 11; cf. Cociș 2004, p. 42–44 (tipul 6).

³² Hellström 2018, p. 76–80, cu literatura mai veche.

³³ Celor 42 de exemplare Almgren 82 care pot fi recunoscute în ilustrația monografiei Vulpe, Teodor 2003, p. 584–592, Fig. 105–113, li se adaugă fibulele din contribuția de față, altele publicate recent (Spănu 2019a, p. 425, Fig. 1/11, 13 și 14) și exemplare inedite aflate la Muzeul Național de Istorie a României și la Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” din Tecuci. Totalul fibulelor Almgren 82 de la Poiana depășește cifra 50.

³⁴ Popović 1994, p. 208, nr. 64–65; Popović, Borić-Brešković 1994, p. 67, nr. 18–19, 29, Fig. 13/2–3, pl. XII/1–2.

³⁵ Popović, Borić-Brešković 1994, p. 170.

³⁶ Popović, Borić-Brešković 1994, p. 65, nr. 6, 24–25, Fig. 8/5–8, 9/1–16, pl. VI–VII.

³⁷ Popović, Borić-Brešković 1994, p. 66, nr. 12–13, p. 27, fig. 11/3–4, pl. XI/1–2.

³⁸ Cf. Popović 2009; 2010; Guștin, Popović 2017; Măndescu, Spănu 2021.

³⁹ Bare: Popović, Borić-Brešković 1994, p. 20, Fig. 5; Poiana: Ciobotaru, Ilie 2013, p. 374, nr. 79.14.

⁴⁰ Bare: Popović, Borić-Brešković 1994, p. 66, nr. 14–15, p. 27, Fig. 11/3–4, pl. XI/1–2; Poiana: Spănu 2012, pl. 96/4 (desen) și Ciobotaru, Ilie 2013, p. 373, nr. 79.9. (fotografie).

Almgren 82⁴¹. Prin urmare, exemplare din bronz ale acestui tip au fost produse la Poiana. Din această perspectivă, asocierea unor fibule de la sfârșitul secolului I p.Ch. cu monede emise la începutul secolului I a.Ch., dar care erau caracterizate de calitatea înaltă a argintului, nu este, poate, întâmplătoare. Cele patru monede din tezaurul nr. 2 ar putea ilustra o mică acumulare de materie primă care, prin reciclare, putea servi realizării unor noi podoabe sau piese de port. În același sens, sunt expresive și tija prismatică (cu o greutate identică celei a unui denar) și fragmentul de podoabă torsadată – parte dintr-o piesă destinată probabil și ea reciclării (*Hacksilber*).

Documentația păstrată nu oferă date explicite pentru atestarea activității unui meșter sau chiar a unui atelier de orfevru în aria cercetată în 1949. Totuși, incidența obiectelor din argint în suprafețele H, H', H'' și h este semnificativă (Fig. 3/3). În ciuda diferențelor de adâncime, nimic nu contravine acceptării unui posibil sincronism relativ între tezaurele cu fibule din sectoarele VII și XVIII, perechea de cercei din sectorul XIII și verigile din sectoarele VIII și XVIII și denarii descoperiți în preajmă. În mod cert, în această zonă centrală a sitului au fost vehiculate mai multe piese din argint databile la finele secolului I p.Ch. Gruparea obiectelor în perechi și indiciile favorabile ipotezei prelucrării pe loc a metalelor prețioase sugerează o manipulare intenționată și nu o abandonare aleatorie a podoabelor descoperite. Concentrarea de obiecte din argint (podoabe, dar și monede, inclusiv un tezaur monetar) din sectoarele VI–IX ar putea reflecta activitatea unui atelier de prelucrare a metalului prețios.

Descoperirea unui număr mare de fibule Almgren 82 și indiciile favorabile producerii lor pe loc reflectă însemnătatea particulară a așezării de la Poiana la răspântia dintre secolele I și al II-lea p.Ch. Centrul de la Poiana se conturează ca focar de redistribuție a modelelor culturale ale Imperiului în *barbaricum*. De aici, modelele romane puteau fi transmise mai departe către răsărit, fie ca produse finite, fie prin circulația unor meșteri⁴². Analogiile supraregionale ale fibulelor din cele două tezaure de la Poiana reflectă, fie și numai în parte, importanța centrului de la Poiana ca nod al unei vaste rețele supraregionale care conectau Imperiul și stepa.

BIBLIOGRAFIE

- Alexandrescu 2022 – P. Alexandrescu, *Continental scufundat. Conversații despre trecut*, București, 2022.
- Almgren 1923 – O. Almgren, *Studien über nordeuropäische Fibelformen der erste nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und sudrussischen Formen*, Manus Bibliothek, Leipzig, 1923.
- ⁴¹ Vulpe, Teodor 2003, p. 208–209, nr. 36, 39, 41, Fig. 94/4, 7, 9, 114/6; p. 227, nr. 316, 318, 323, Fig. 114/1, 3, 6; Spânu 2019a, p. 432–433, 435, nr. 13–14, Fig. 1/13–14. Numai pentru cel din urmă exemplar (Spânu 2019a, 435, nr. 14, Fig. 1/14) se cunoaște secțiunea în care a fost găsit: secțiunea I, imediat învecinată către sud suprafețelor H' și h.
- ⁴² Cf. Hellström 2018, p. 69, Fig. 25.
- Chițescu 1981 – M. Chițescu, *Numismatic Aspects of the History of the Dacian State. The Roman Republican Coinage in Dacia and Geto-Dacian Coins of Roman Type*, BARIntSer 112, Oxford, 1981.
- Ciobotaru, Ilie 2013 – P. Ciobotaru, C. Ilie, *Poiana-Piroboridava, jud. Galați*, în: R. Oanță-Marghitu (ed.), *Aurul și argintul antic al României. Catalog de expoziție*, București, 2013, p. 370–378.
- Cociș 2004 – S. Cociș, *Fibulele din Dacia Romană / The Brooches from Roman Dacia*, Cluj-Napoca, 2004.
- Ferencz et alii 2017 – I. V. Ferencz, A. Rustoiu, A. C. Căsălean, *O fibulă puternic profilată de la Ardeu. Considerații privind pătrunderea fibulelor provinciale romane în Dacia la începutul secolului I d.Hr.*, în: S. Forțu (ed.), *Arheovest. V1. În onoare Doina Benea. Interdisciplinaritatea în Arheologie și Istorie. Timișoara, 25 noiembrie 2017*, Szeged, 2017, p. 325–333.
- Geißlinger 1983 – H. Geißlinger, *Depotfund, Hortfund*, în: H. Beck, H. Jahnkuhn, K. Ranke, R. Wenskus (eds.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 5 (Chronos-dona)*, Berlin – New York 1983, p. 320–338.
- Godłowski 1994 – K. Godłowski, *Vorrömische Eisenzeit und Römische Kaiserzeit im Östlichen Mitteleuropa und in Osteuropa*, în: H. Beck, H. Jahnkuhn, H. Steuer, D. Timpe, R. Wenskus (eds.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 8 (Euhemerismus-Fichte)*, Berlin – New York, 1994 (s. v. *Fibeln und Fibeltracht*, § G), p. 478–496.
- Guștin, Popović 2017 – M. Guștin, I. Popović, *Early Roman Hoard from Mačvanska Mitrovica (?). Contribution to the Precious Silver Metal Working Cultural Koiné*, *Starinar* 67, 2017, p. 53–74.
- Hellström 2018 – K. Hellström, *Fibeln und Fibeltracht der Sarmatischen Zeit im Nordschwarzmeergebiet (2. Jh. v. Chr. – 3. Jh. n. Chr.)*, *Archäologie in Eurasien* 39, Bonn, 2018.
- Knauseder 2014 – D. Knauseder, *Überlegungen zu den kräftig profilierten Fibeln*, în: E. Trinkl (ed.), *Akten des 14. Österreichischen Archäologentages am Institut für Archäologie der Universität Graz vom 19. bis 21. April 2012*, Veröffentlichungen des Instituts für Archäologie der Karl-Franzens-Universität Graz 11, Wien, 2014, p. 153–166.
- Măndescu, Spânu 2021 – D. Măndescu, D. Spânu, *The Silver Bracelets from Rucăr 'Pleașa Posadei'*, *Dacia* NS 65, 2021, p. 87–116.
- Mărghitan 1976 – L. Mărghitan, *Tezaure de argint dacice*, București, 1976.
- Mitrea 2011 – B. Mitrea, *Monedele descoperite în cetățuia geto-dacică de la Poiana*, *ArhMold* 34, 2011, p. 187–219.
- Oanță-Marghitu 2013 – R. Oanță-Marghitu (ed.), *Aurul și argintul antic al României. Catalog de expoziție*, București, 2013.
- Popović 1994 – I. Popović (ed.), *Antičko srebro u Srbiji / Antique Silver from Serbia*, Beograd, 1994.
- Popović 2009 – I. Popović, *Characteristics of the Balkan-Danubian treasures from the end of the 1st to middle of the 3rd century*, *SCIVA* 59–60, 2008–2009, p. 33–51.
- Popović 2010 – I. Popović, *Gold and silver jewelry from central Balkan provinces of Roman Empire*, *Histria Antiqua* 19, 2010, p. 55–64.
- Popović, Borić-Brešković 1994 – I. Popović, B. Borić-Brešković, *Ostava iz Bare / The Bare Hoard*, Beograd 1994.
- Rustoiu 1997 – A. Rustoiu, *Fibulele din Dacia Preromană*, *BiblThrac* 22, București, 1997.
- Spânu 2012 – D. Spânu, *Tezaurele dacice. Piese de orfeverie din Dacia preromană*, București, 2012.
- Spânu 2014 – D. Spânu, *Contribuții arheologice și iconografice la cercetarea sitului „Cetate” de la Zimnicea*, Pitești, 2014.
- Spânu 2019a – D. Spânu, *Un mic lot de fibule inedite de la Poiana în colecțiile Muzeului Național de Antichități din București*, în: A. Zanoci, M. Băț (eds.), *Contribuții la preistoria și istoria antică a spațiului carpato-danubiano-pontic. În onoare profesorilor Ion Niculiță natalia sua octogesima celebrantis*, Chișinău, 2019, p. 421–438.
- Spânu 2019b – D. Spânu, *Clarificări privind două fibule semilunare de la Poiana, județul Galați*, *MCA* 15, 2019, p. 85–88.
- Spânu 2020 – D. Spânu, *Two Leontomorphic fibulae from Poiana*, în: A. Brezovan (ed.), *Studia Praehistorica et Antiqua. Miscellanea in honorem Silvia Teodor*, Iași, 2020, p. 175–188.

- Știrbulescu, Dumitrașcu 2019 – C. Știrbulescu, A. Dumitrașcu, *Inelul de aur de la Poiana, jud. Galați. Un import roman în spațiul de la nord de Dunăre* (studiu online, fotografii de M. Amarie), www.capodopere2019.ro (site consultat în data de 27-11-2022).
- Teodor, Țau 1996 – S. Teodor, S. Țau, *Obiecte de port și podoabă din așezarea geto-dacică de la Poiana, jud. Galați (I). Fibule*, ArhMold 19, 1996, p. 57–105.
- Teodor et alii 1997 – S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *Așezarea geto-dacică de la Poiana (jud. Galați). Obiecte de port și podoabă (II). Oglinzi, ace, obiecte de os*, ArhMold 20, 1997, p. 27–88.
- Vulpe, Poiana 1949-1 – R. Vulpe, *Piroboridava (Poiana). 1949. I. Jurnal de săpături. Partea primă. 8.VI. – 14. VII. 1949*, manuscris inedit, Muzeul de Istorie “Teodor Cincu”, Tecuci, nr. 50/11.08.2009.
- Vulpe, Poiana 1949-2 – R. Vulpe, *Piroboridava (Poiana). 1949. II. Jurnal de săpături. Partea secundă. 14.VII. – 4. VIII. 1949*, manuscris inedit, Muzeul de Istorie “Teodor Cincu”, Tecuci, nr. 49/11.08.2009.
- Vulpe 1957 – R. Vulpe, *La civilisation dace et ses problèmes à la lumière des dernières fouilles de Poiana en Basse Moldavie*, Dacia NS 1, 1957, p. 143–164.
- Vulpe, Teodor 2003 – R. Vulpe, S. Teodor, *Piroboridava, așezarea geto-dacică de la Poiana*, BiblThrac 39, București 2003.
- Vulpe et alii 1950 – R. Vulpe, I. Casan, C. Cihodaru, Ș. Constantinescu, G. Florescu, M. Grigorașu, P. Radu, *Evoluția așezărilor omenești în Moldova de Jos. Raport sumar despre activitatea șantierului arheologic Poiana Tecuci 1949*, SCIV 1, 1950, p. 47–52.

ANEXA 1. DATE TEHNICE ALE FIBULELOR

1. Fibulă de tip Almgren 82 (Ag); lungime = 4,2 cm; greutate = 9,73 g; Poiana – *Cetățuie*, campania 1949 (11 iulie, AM), suprafața H', sectorul XVII, jumătatea de sud; adâncime: cca -1,50 m („casmaua 6"); descoperită împreună cu fibula următoare (nr. 2) de care era fixată și împreună cu care formează tezaurul nr. 1; MNIR-București, inv. 14494/8437. Literatură: Mărghitan 1976, p. 39, nr. 13, pl. XIII/1; Spânu 2012, p. 234, nr. 89-A-23, pl. 95/10.
2. Fibulă de tip Almgren 82 (Ag); lungime = 4,2 cm; greutate = 9,80 g; Poiana – *Cetățuie*, campania 1949 (11 iulie, AM), suprafața H', sectorul XVII, jumătatea de sud; adâncime cca -1,50 m („casmaua 6"); descoperită împreună cu fibula precedentă (nr. 1) de care era fixată și împreună cu care formează tezaurul nr. 1; MNIR București, inv. 14495/8438. Literatură: Mărghitan 1976, p. 39, nr. 14, pl. XIII/2; Spânu 2012, p. 234, nr. 89-A-24, pl. 95/11.
3. Fibulă de tip Almgren 82 (Ag); lungime = 2,7 cm; greutate = 4,40 g; Poiana – *Cetățuie*, campania 1949 (11 iulie, AM), suprafața H', sectorul VII, jumătatea de nord; adâncime cca -1,50 m („casmaua 6"); descoperită împreună cu fibula următoare (nr. 4), cu șapte verigi cu capete petrecute și înfășurate (anexa 2, probabil nr. 2-5 și 7-9), cu un cercel (pierdut?) și patru denari (anexa 3), probabil în umplutura galbenă (loess?) a unei gropi; împreună formează „tezaurul nr. 2"; MNIR București, inv. 14496/8439. Literatură: Mărghitan 1976, p. 39, nr. 15; pl. XIII/3; Spânu 2012, p. 234, nr. 89-A-25, pl. 95/12.
4. Fibulă de tip Almgren 82 (Ag); lungime = 2,8 cm; greutate = 4,51 g; Poiana – *Cetățuie*, campania 1949 (11 iulie, AM), suprafața H', sectorul VII, jumătatea de nord; adâncime cca -1,50 m („casmaua 6"); descoperită împreună cu fibula anterioară (nr. 3), cu șapte verigi cu capete petrecute și înfășurate (anexa 2, probabil nr. 2-5 și 7-9), cu un cercel (pierdut?) și patru denari (anexa 3), probabil în umplutura galbenă (loess?) a unei gropi; împreună formează „tezaurul nr. 2"; MNIR București, inv. 14497/8440. Literatură: Mărghitan 1976, p. 39, nr. 16; pl. XIII/4; Spânu 2012, p. 234, nr. 89-A-26, pl. 95/13.

ANEXA 2. VERIGILE CU CAPETE PETRECUTE ȘI ÎNFĂȘURATE DE LA POIANA PĂSTRATE ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI DIN BUCUREȘTI

1. Verigă, diametru = 3,1 cm, greutate = 6,99 g. Inv. vechi 14480 / inv. nou 8423. Literatură: Mărghitan 1976, p. 37, nr. 2, pl. XII/2; Teodor *et alii* 1997, Fig. 11/16; Vulpe, Teodor 2003, p. 257, nr. 871, p. 607, Fig. 128/16; Spânu 2012, p. 233, nr. 89.A.12, pl. 95/14.
2. Verigă, diametru = 2,1 cm, greutate = 1,41 g. Inv. vechi 14481/ inv. nou 8431. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 3, pl. XII/3; Teodor *et alii* 1997, Fig. 11/13; Vulpe, Teodor 2003, p. 235, nr. 457, p. 607, Fig. 128/13; Spânu 2012, p. 233-234, nr. 89.A.13, pl. 95/15.
3. Verigă, diametru = 2,3 cm, greutate = 1,84 g. Inv. vechi 14482/ inv. nou 8426. Literatură: Mărghitan L. 1976, p. 38, nr. 4, pl. XII/4; Teodor *et alii* 1997, Fig. 11/17; Vulpe, Teodor 2003, p. 257, nr. 872, p. 607, Fig. 128/17; Spânu 2012, p. 234, nr. 89.A.14, pl. 95/16.
4. Verigă, diametru = 2,3 cm, greutate = 2 g. Inv. vechi 14483/ inv. nou 8403. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 5, pl. XII/5; Teodor *et alii* 1997, Fig. 11/10; Vulpe, Teodor 2003, p. 235, nr. 454, p. 607, Fig. 128/10; Spânu 2012, p. 234, nr. 89.A.15, pl. 96/9.
5. Verigă, diametru = 2,4 cm, greutate = 2,66 g. Inv. vechi 14484/ inv. nou 8428. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 6, pl. XII/6; Teodor *et alii* 1997, p. 77, nr. 255, Fig. 11/12; Vulpe, Teodor 2003, p. 235, nr. 456, p. 607, Fig. 128/12; Spânu 2012, p. 234, nr. 89.A.16, pl. 95/18 (trimitere eronată la pl. 95/17).
6. Verigă, diametru = 1,8 cm, greutate = 1,17 g. Inv. vechi 14485/ inv. nou 8424. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 7, pl. XII/7; Teodor *et alii* 1997, p. 77, nr. 257, Fig. 11/14; Vulpe, Teodor 2003, p. 257, nr. 869, p. 607, Fig. 128/14; Spânu 2012, p. 234, nr. 89.A.17, pl. 95/17 (trimitere eronată la pl. 95/18).
7. Verigă, diametru = 2,2 cm, greutate = 1,75 g. Inv. vechi 14486/ inv. nou 8430. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 8, pl. XII/8; Teodor *et alii* 1997, Fig. 11/7; Vulpe, Teodor 2003, p. 235, nr. 451 (= p. 254, nr. 813), p. 607, Fig. 128/7 (trimitere eronată la Fig. 128/6); Spânu 2012, 234, nr. 89.A.18, pl. 95/19.
8. Verigă, diametru = 2,3 cm, greutate = 2,49 g. Inv. vechi 14487/ inv. nou 8425. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 9, pl. XII/9; Teodor *et alii* 1997, Fig. 11/6; Vulpe, Teodor 2003, p. 235, nr. 452, p. 607, Fig. 128/6 (trimitere eronată la Fig. 128/7); Spânu 2012, p. 234, nr. 89.A.19, pl. 95/20.
9. Verigă, diametru = 2,4 cm, greutate = 2,19 g. Inv. vechi 14488/ inv. nou 8429. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 10, pl. XII/10; Teodor *et alii* 1997, Fig. 11/11; Vulpe, Teodor 2003, p. 235, nr. 455, p. 607, Fig. 128/11; Spânu 2012, p. 234, nr. 89.A.20, pl. 95/21.
10. Verigă, diametru = 2,8 cm, greutate = 3,77 g. Inv. vechi 14500/ inv. nou 8443. Literatură: Mărghitan 1976, p. 39, nr. 20, pl. XIII/8; Teodor *et alii* 1997, p. 77, nr. 258, Fig. 11/15; Vulpe, Teodor 2003, p. 257, nr. 870, p. 607, Fig. 128/15; Spânu 2012, p. 234, nr. 89.A.29, pl. 95/24 (trimitere eronată la pl. 95/25).

ANEXA 3. MONEDELE TEZAURULUI NR. 2/1949

1. Mențiune Vulpe, *Poiana 1949-I*, p. 183. Cf. Mitrea 2011, p. 197, nr. 15: „AR (*serratvs*). 3,72 g; 18,3 mm; ↑; slab conservată; pe revers este cifra LXX[...]. *TI. CLAVDIVS TI. F AP. N* (Grueber, 3096, tip gen., Roma, 80 a.Chr.; Sydenham, 770, Italia, 78–77 a.Chr.; Crawford, 383/1, Roma, 79 a.Chr.). Sectorul H'. IAB. Nr. Inv. 258, 11. Literatură: M. Chițescu, în *BAR*, p. 354, nr. 140/e, 11^{43*}.
2. Mențiune Vulpe, *Poiana 1949-I*, p. 183. Cf. Mitrea 2011, p. 197, nr. 16: „AR (*serratvs*). 3,70 g; 19 mm; ↓; bine conservată; pe revers este cifra A.XXV[...]. *TI. CLAVDIVS TI. F AP. N* (Grueber, 3096, tip gen., Roma, 80 a.Chr.; Sydenham, 770, Italia, 78–77 a.Chr.; Crawford, 383/1, Roma, 79 a.Chr.). Săpătura H', sectorul VII N, 277. IAB. Nr. Inv. 258, 12. Literatură: M. Chițescu, în *BAR*, p. 354, nr. 140/e, 12”.
3. Mențiune Vulpe, *Poiana 1949-I*, p. 184. Cf. Mitrea 2011, p. 197, nr. 10: „AR. 3,43 g; 17 mm; →; bine conservată; pe avers este incizată litera K. *C. ALLIVS BALLA* (Grueber, 1763, Roma, 89 a.Chr.; Sydenham, 595, Roma, 93 a.Chr.; Crawford, 336/1b, Roma, 92 a.Chr.). Săpătura H', sectorul VII N. IAB. Nr. Inv. 258, 6. Literatură: M. Chițescu, în *BAR*, p. 354, nr. 140/e, 6”.
4. Mențiune Vulpe, *Poiana 1949-I*, p. 184. Cf. Mitrea 2011, p. 197, nr. 19: „AR. 3,61 g; 18 mm; ↓; bine conservată; pe avers se află cifra III, însoțită de două incizii. *C. IVLIVS CAESAR* (Grueber, 3955, Roma, 49 a.Chr.; Sydenham, 1009, Gallia, 50 a.Chr.; Crawford, 452/4, monetărie în mișcare cu Caesar, 13 iulie 48–47 a.Chr.). Săpătura H', sectorul VII N. IAB. Nr. Inv. 258, 15. Literatură: M. Chițescu, în *BAR*, p. 354, nr. 140/e, 16”.

ANEXA 4. PIESE DE ORFEVRIERIE IZOLATE DESCOPERITE LA POIANA ÎN CAMPANIA 1949

1. Brățară din argint (Fig. 6/1); corp fațetat de secțiune octogonală, cu extremitățile decorate prin poansonare. Dimensiuni: diametrul = 7,2 × 6,4 cm; greutate = 56 g. Poate fi identificată ipotetic cu piesa descrisă de Vulpe, *Poiana 1949-1*, p. 76 („*pe taluz, o brățară de bronz* (sic), *masivă, fațetată, penanulară, diam. 7 cm, grosime 7 mm*”). Datele descoperirii: vineri, 24 iunie 1949, secțiunea H, sectorul VIII N (jumătatea de nord), nr. 332, adâncime neprecizată („*pe taluz*”). Context: „*Multă cenușă, arsătură, cărbuni. În apropiere 333, ½ veritcală a unei oale bitronconice primitive Latène, luci negru*”. MNIR-București, inv. vechi 14478, inv. nou 8421. Literatură: Mărghitan 1976, p. 37, nr. 1, pl. XII/1; Teodor, Țau 1999, p. 78, nr. 290, Fig. 3/3 și Vulpe, Teodor 2003, p. 231, nr. 390, 599, Fig. 120/2 (cu indicarea eronată a datelor descoperirii și a gestiunii la Muzeul din Tecuci); Spănu 2012, p. 233, nr. 89-A-11, pl. 96/3.
2. Cercel din argint (Fig. 6/2); corp în torsadă; o terminație în formă de protomă ofidiană. Dimensiuni: diametru = 3,5 cm; greutate = 4,76 g. Descrierea și schița lui Vulpe, *Poiana 1949-1*, p. 154 permit identificarea certă a piesei. Datele descoperirii: miercuri, 6 iulie 1949, secțiunea H', sectorul XIII S (jumătatea de sud), nr. 49 (suprascris: „AR 208”), adâncimea cazmalei 2 (cca -0,25 / -0,50 m). Context neprecizat dintr-o stratigrafie de cca 3,5 m grosime. MNIR-București, inv. vechi 14490; inv. nou 8446. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 12, pl. XII/12; Teodor *et alii* 1997, p. 71, nr. 68, Fig. 8/4; Vulpe, Teodor 2003, p. 234, nr. 444, p. 599, Fig. 125/4; Spănu 2012, p. 234, nr. 89-A-22, pl. 95/23.
3. Cercel din argint (Fig. 6/3); corp în torsadă; o terminație în formă de protomă ofidiană. Dimensiuni: diametru = 3,8 cm; greutate: 8,97 g. Descrierea și schița lui Vulpe, *Poiana 1949-1*, p. 158 permit identificarea certă a piesei. Datele descoperirii: joi, 7 iulie 1949, secțiunea H', sectorul XIII S (jumătatea de sud), nr. 79 (suprascris: „AR 207”), adâncimea cazmalei 3 (cca -0,50 / -0,75 m). Context neprecizat dintr-o stratigrafie de cca 3,5 m grosime. MNIR-București, inv. vechi 14489; inv. nou 8432. Literatură: Mărghitan 1976, p. 38, nr. 11, pl. XII/11; Teodor *et alii* 1997, p. 71, nr. 65, Fig. 8/1; Vulpe, Teodor 2003, p. 234, nr. 441, p. 599, Fig. 125/1; Spănu 2012, p. 234, nr. 89-A-21, pl. 95/22.
4. Verigă cu capetele petrecute, formând câte o volută și înfășurate (Fig. 6/4). Dimensiuni: diametru = 2,3 cm. Mențiune Vulpe, *Poiana 1949-2*, p. 16. Datele descoperirii: sâmbătă, 16 iulie 1949, secțiunea H', sectorul VIII S (jumătatea de sud), nr. 371, adâncimea cazmalei 7 (cca -1,75 / -1,95 m). Context neprecizat. Obiect inedit, probabil pierdut.
5. Fibulă fragmentară (Fig. 6/5). Mențiune și schiță Vulpe, *Poiana 1949-2*, p. 71: „*Fibulă romană de argint. 5 cm f. bine păstrată. Fără ac. O parte din buza plăcii de oprire de asemeni lipsă. Și o parte din resort*”. Descrierea și schița corespund unui exemplar al tipului Almgren 69. Datele descoperirii: luni, 25 iulie 1949 AM, secțiunea H', sectorul XI S, nr. 613; cazmaua 11 (-2,75 m). Context incert. Obiect inedit, probabil pierdut.
6. Fragment de podoabă torsadată (torques sau brățară? Fig. 6/6). Se păstrează o terminație netedă, de secțiune rotundă, cu cârlig cu proeminență conică și o parte din corpul în torsadă de secțiune patrulateră. Ruptă și îndoită. Mențiune și schiță Vulpe, *Poiana 1949-2*, p. 120. Datele descoperirii: luni, 1 august 1949 PM, secțiunea H” (martorul dintre H și H'), sectorul II E, nr. 51, adâncimea nu a fost indicată. Context incert. MITC-Tecuci, inv. 4872. Literatură: Ciobotaru, Ilie 2013, p. 372, nr. 79.4.
7. Tijă din argint de secțiune patrulateră (Fig. 6/7). Dimensiuni: lungime = 4,8 cm, lățime maximă = 0,35 cm, greutate = 3,49 g. Mențiune și schiță Vulpe, *Poiana 1949-2*, p. 136: „*fragment prismatic de bronz argint*” (cuvântul „bronz” a fost tăiat, iar cuvântul „argint” a fost suprascris cu cerneală albastră). Datele descoperirii: marți, 2 august 1949, secțiunea h, sectorul IX (la 40 cm de colțul de est), nr. 26, adâncimea nu a fost indicată. Context incert. MITC-Tecuci, inv. 4876. Literatură: Ciobotaru, Ilie 2013, p. 375, nr. 79.17.
8. Inel din aur cu camee (Fig. 6/8); scena gravată pe camee ilustrează Victoria în biga trasă de doi cai. Inelul este realizat din tablă martelată. Dimensiuni: înălțimea inelului = 2,9 cm; diametrul cameei = 3 × 2,2 cm; greutate = inelul fără camee, dar fără îndepărtarea

⁴³ Referirile lui B. Mitrea la „Chițescu, în BAR ...” sunt, de fapt, trimitere la Chițescu 1981.

cimentului antic care o fixa cântărește = 15,25 g (Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 179). Descriere și schiță Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 135–136 și 177–179. Datele descoperirii: marți, 2 august 1949, secțiunea h, sectorul V (la 40 cm de colțul de est), nr. 23, adâncime: -0,90 m. Context: „De la primele lovituri de casma, în colțul sect. V, la 40 cm în diagonală de la colț, în strat încă negru, 90 cm adâncime, apare senzația maximă a campaniei noastre de săpături...”. MNIR-București, inv. 11350. Literatură: Vulpe et alii 1950, p. 50; Vulpe 1957, p. 150–151, Fig. 6; Spănu 2012, p. 233, nr. 89–A-9, pl. 161/11; Știrbulescu, Dumitrașcu 2019.

ANEXA 5. LOCALIZAREA ÎN SĂPĂTURĂ A MONEDELOR IZOLATE MENȚIONATE DE RADU VULPE

1. Vulpe, *Poiana 1949–1*, p. 111 (lit.: Mitrea 2011, p. 196, § 1949, nr. 1): H, s. IV V, 442, adâncime incertă.
2. Vulpe, *Poiana 1949–1*, p. 156 (lit.: Mitrea 2011, p. 197, § 1949, nr. 26): H', s. V S, 55, -0,75 m.
3. Vulpe, *Poiana 1949–1*, p. 159 (lit.: Mitrea 2011, p. 197, § 1949, nr. 24): H', s. V N, 105, -1,75 m.
4. Vulpe, *Poiana 1949–1*, p. 182 (lit.: Mitrea 2011, p. 196, § 1949, nr. 5): H', s. XVII centru, 272.
5. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 6 (lit.: Mitrea 2011, p. 196, § 1949, nr. 3): H', s. XVI S, 184 (322), adâncime incertă.
6. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 9; (lit.: Mitrea 2011, p. 197, § 1949, nr. 20): H', s. I/II S, 330, -1,75 m.
7. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 16 (lit.: -): H', s. VIII S, 370, -1,75 m.
8. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 18 (lit.: Mitrea 2011, p. 196, § 1949, nr. 11): H', s. II S, 382, -1,75 m.
9. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 26 (lit.: Mitrea 2011, p. 197, § 1949, nr. 22): H', s. VI S, 402, -2,00 m.
10. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 50 (lit.: Mitrea 2011, p. 196, § 1949, nr. 2): H', s. V S, 520, -2,25 m.
11. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 55 (lit.: Mitrea 2011, p. 196, § 1949, nr. 8): H', s. I S, 533, -2,50 m.
12. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 134 (lit.: Mitrea 2011, p. 197, § 1949, nr. 23): h, s. VIII, 17, -1,80 m.
13. Vulpe, *Poiana 1949–2*, p. 136 (lit.: -): h, s. VI, 25, -2,40 m.

ABREVIERI / ABRÉVIATIONS / ABBREVIATIONS

- Acta iuvenum: Sectio archaeologica – Acta Universitatis Szegediensis Acta Iuvenum Sectio Archaeologica (Szeged)
- ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj
- ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
- ActaMT – Acta Musei Tutovensia
- AH – Archaeologia Hungarica (Budapesta)
- AIESSE – Annuaire de l'Institut des Études Sud-Est Européennes, Bucarest
- AJA – American Journal of Archaeology, Boston
- AJPA – American Journal of Physical Anthropology
- AnB – Analele Banatului, Muzeul Banatului, Timișoara
- Angustia – Angustia. Arheologie, Etnografie, Sfântu Gheorghe
- Antaeus – Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
- AnUA-SH – Annales Universitatis Apulensis, Series Historica, Alba Iulia
- AnUVT – Annales d'Université «Valahia» Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire
- Apulum – Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
- ARA – Annuaire Roumain d'Anthropologie
- ArchÉrt – Archaeológiai Értesítő, Budapest
- ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
- BAI – Bibliotheca Archaeologica Iassensis, Iași
- BARIntSer – British Archaeological Reports. International Series, Oxford
- BCMI – Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice
- BCSS - Buletinul Cercurilor Științifice Studentești. Arheologie – Istorie – Muzeologie, Alba-Iulia
- BiblMemAnt - Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra-Neamț
- BiblMusAp – Bibliotheca Musei Apulensis, Alba-Iulia
- BiblThrac – Bibliotheca Thracologica, București
- BSNR – Buletinul Societății Numismatice Române, București
- Bull. Int. Assoc. Paleodont. – Bulletin of the International Association for Paleontology, University of Zagreb
- CAB – Cercetări arheologice în București
- Caiete ARA - Caietele ARA, Revistă de Arhitectură, Restaurare și Arheologie, Asociația ARA, București
- CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București
- CCDJ – Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
- Cerclst – Cercetări Istorice, Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași
- Dacia – Dacia (Nouvelle Série). Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Académie Roumaine. Institut d'archéologie « V. Pârvan », Bucarest
- Danubius - Danubius, Revista Muzeului de Istorie Galați
- Dolgozatok-Szeged – Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből (Szeged)
- Frühmittelalterliche Studien – Frühmittelalterliche Studien (Münster)
- Germania – Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt
- Histria Antiqua – Histria Antiqua. Journal of the International Research Centre for Archaeology Institute of Archaeology, Belgrade
- HOMÉ – A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve (Miskolc)
- Homo – Homo. Journal of Comparative Human Biology, the Australasian Society for Human Biology, Elsevier
- IJO – International Journal of Osteoarchaeology
- Istros - Istros, Muzeul Brăilei, Brăila
- Iuxta Danubium – Iuxta Danubium. Sprvodaj Podunajského Múzea V Komárne (Komárno)
- IzvestijaVarna – Izvestija na Narodnija Muzej (Izvestija na Varnenskoto Arheologičesko Družestvo), Varna
- JAnat – Journal of Anatomy
- JAS – Journal of Archaeological Science
- JHE – Journal of Human Evolution
- JRA – Journal of Roman Archaeology, London
- JRGZM – Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz, Mainz
- KSIA (Moskva) – Kratkije Soobščenija Instituta Arheologij Akademij Nauk SSSR, Moskva
- KSIA (Kiiv) – Kratkije Soobščenija Instituta Arheologij Akademij Nauk SSSR, Kiiv

MarNero – Il Mar Nero. Annali di archeologia e storia
MAZCA – Musei Archaeologici Zagradiensis Collectanea archaeologica (Zagreb)
MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
MemAnt – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
MFMÉ-SA – A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica, Szeged
MHÁS – Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei, Miskolc–Budapest–Szeged–Szombathely
MRGZ – Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums (Mainz)
Novensia – University of Warsaw, Center for Research on the Antiquity of Southeastern Europe
NAR – Norwegian Archaeological Review, Taylor & Francis
OJA – Oxford Journal of Archaeology
Peuce – Peuce, Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea
Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
RA – Revue Archéologique, Paris
RAASI – Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare, Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Republica Moldova
RACr – Rivista di Archeologia Cristiana, Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana, Città del Vaticano
RazPr – Razkopki i Proučvanija, Sofia
RCAN – Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice, Muzeul Municipiului București
RCRFACTa – Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta
RevMuz - Revista Muzeelor, București
RMM.MIA – Revista Muzeelor și Monumentelor, seria Monumente Istorice și de Artă, București
SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
SAP – Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia (Budapesta)
SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SMIM – Studii și Materiale de Istorie Medie, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București
SP – Studii de Preistorie, București
Starinar – Starinar. Scientific Journal of the Institute of Archaeology in Belgrade (Belgrad)
Tyrageia – Tyrageia. Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Chișinău
VAH – Varia Archaeologica Hungarica, Publicationes Instituti Archaeologici Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest